

SMJERNICE

**ZA RAD DEFЕКТОЛОГА/EDUKATORA - REHABILITATORA
U REDOVNOJ OSNOVNOJ ŠKOLI**

**SMJERNICE ZA RAD
DEFEKTOLOGA/EDUKATORA
–REHABILITATORA U
REDOVNOJ OSNOVNOJ
ŠKOLI**

Tuzla, 2017.

Naziv djela

Smjernice za rad defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi

Pripremila

Selma Hodžić

Izdavač

Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju, Tuzla/
Odjel za dokumentaciju i edukativnu inovaciju

Recenzentice

Milena Nikolić
Šejla Bjelopoljak

Lektorica i korektorica

Maja Mešanović-Hukić

Broj izdanja, 1

Godina izdanja

2017. godina

Štampa

OFF-SET Tuzla
Otokara Keršovanija 78, 75 000 Tuzla

Tiraž

200 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

376:373.3(497.6)

SMJERNICE za rad defektologa/edukatora - rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi / [priredila Selma Hodžić]. - Tuzla : Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju, 2017. - 84 str. : ilustr. ; 25 cm

Bibliografija: str. 84.

ISBN 978-9926-8222-0-0

COBISS.BH-ID 24665094

Sokratova zakletva

Kao vaspitač (učitelj, nastavnik, profesor...)

Obavezujem se:

- ▶ da ću odgojno-obrazovnom poslu pristupiti svjesno i da ću ga obavljati savjesno;
- ▶ da ću cjelokupni odgojno-obrazovni rad utemeljiti na saznanjima pedagogije, psihologije i njima srodnih nauka;
- ▶ da ću poštovati svako dijete;
- ▶ da ću ga braniti od svega što je usmjereno protiv njega;
- ▶ da ću se zalagati za njegov psihički i fizički sklad;
- ▶ da ću poštovati njegove osjećaje;
- ▶ da ću ga uvažavati kao ravnopravnog sagovornika;
- ▶ da ću tražiti njegovo odobrenje za sve što činim za njega;
- ▶ da ću upoznavati zakonitosti njegovog razvoja;
- ▶ da ću otkrivati i razvijati njegove sklonosti;
- ▶ da neću lomiti njegovu volju;
- ▶ da ću ga poučavati kako da koristi sopstveni razum;
- ▶ da ću ga osposobljavati za preuzimanje odgovornosti za život, rad i stvaralaštvo u zajednici;
- ▶ da ga neću podčinjavati mojim shvatanjima svijeta, ljudskog društva i čovjeka;
- ▶ da ću nastojati da mu pružim viziju boljeg svijeta;
- ▶ da ću mu omogućiti da upozna šta je i kakav je to dobar život;
- ▶ da ću ga uvjeravati da se vizija boljeg svijeta može ostvariti;
- ▶ da ću ga podučavati istinoljubivosti;

Ovim se također obavezujem:

- ▶ da ću mu, koliko sam u mogućnosti, ličnim primjerom pokazivati;
- ▶ da ću javno obrazlagati svoja uvjerenja i djela i argumentima ih braniti od kritike;
- ▶ da ću sopstveni rad svjesno provjeravati;
- ▶ da ću biti spreman da se u svako doba provjeri moja djelatnost.

Osvrt na priručnik “Smjernice za rad defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi”

Proces inkluzivnog obrazovanja za djecu sa teškoćama u razvoju u Bosni i Hercegovini se počeo implementirati 2004. godine, nakon što je donesen Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju¹ koji omogućava da djeca i mladi s posebnim obrazovnim potrebama imaju pravo na obrazovanje u redovnim odgojno-obrazovnim ustanovama prema programima prilagođenim individualnim sposobnostima i potrebama. Međutim, mi se još uvijek suočavamo sa nerazjašnjenom i komplikovanom administrativnom procedurom kada je u pitanju strategija učenja i podučavanja učenika s teškoćama u razvoju koji pohađaju redovnu školu. U školama se pojavio novi profesionalac, a to je defektolog/edukator rehabilitator čija uloga u redovnim školama još uvijek nije definisana. Znamo da je glavni cilj inkluzivnog obrazovanja stvaranje kulture i sistema vrijednosti u školama koji vrednuju sve učenike bez obzira na različitosti njihovih sposobnosti i potreba, ali pitanje svih aktera inkluzivnog obrazovanja, pa i samih defektologa/edukatora-rehabilitatora kako i na koji način postići glavni cilj inkluzije. Postavlja se bezbroj pitanja na čije odgovore čeka 40 defektologa/edukatora rehabilitatora koji su posljednjih deset godina zaposleni u osnovnim školama na Tuzlanskom kantonu. Procesi koji se odvijaju u svim sferama društvenog života dovode do promjena, kako u sistemu odgoja i obrazovanja, tako i u zahtjevima da se neke uloge promijene i prihvate neke nove. Među „novim ulogama“ defektologa/edukatora rehabilitatora naglašavaju se spremnost i otvorenost za promjene, napuštanje nekih tradicionalnih uloga. Potrebe su sve veće i odnose se na prilagođavanje novim okolnostima koje zahtijevaju spremnost na timski rad, korištenje asistivnih tehnologija u nastavi, spremnost za kontinuirano stručno usavršavanje i drugo. S ciljem usklađivanja rada u školama, grupa defektologa/edukatora-rehabilitatora zaposlenih u redovnim školama na području Tuzlanskog kantona je odlučila da predloži smjernice koje mogu poslužiti kao dobra osnova za izradu potrebnih dokumenata, ali i programiranje rada svakog profesionalca pojedinačno, spram specifičnosti školskog miljea. Ovaj priručnik je nastao na osnovu iskustava defektologa/edukatora-rehabilitatora koji su od 2004.godine zaposleni u redovnim osnovnim školama na području Tuzlanskog kantona.

Zahvaljujem se kolegicama i kolegama koji su uložili ogroman napor kako bi ovaj priručnik u kojem su navedene smjernice za rad, ugledao svjetlo dana i nadam se da će izrađeni materijal pomoći da na što jednostavniji i efikasniji način dođemo do željenih rezultata, a to je SRETNO DIJETE U ŠKOLI!

Mr.sci Selma Hodžić, dipl.defektolog
saradnica Pedagoškog zavoda Tuzlanskog kantona za inkluzivnu nastavu

---

1 Službeni glasnik BiH, 18/03, 2003. godine

SADRŽAJ

ZAKONSKA REGULATIVA U TUZLANSKOM KANTONU	9
GDJE SE OBRAZUJU STRUČNJACI ZA RAD S DJECOM S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	13
ULOGA I ZNAČAJ DEFEKTOLOGA/EDUKATORA-REHABILITATORA U REDOVNOJ ŠKOLI – teorijski osvrt	19
AKTIVNOSTI DEFEKTOLOGA/EDUKATORA-REHABILITATORA U REDOVNIM ŠKOLAMA	23
GODIŠNJI PROGRAM RADA DEFEKTOLOGA/EDUKATORA-REHABILITATORA U REDOVNOJ ŠKOLI -primjer-	29
DIDAKTIČKO – METODIČKI POSTUPCI U RADU SA UČENICIMA SA POSEBNIM POTREBAMA	39
DEVET NAČINA PRILAGOĐAVANJA	47
OBRASCI ZA UPOTREBU	53

Priča o slijepom čovjeku

Jednog dana, slijepi čovjek sjedio je na stepenicama zgrade, sa šešikom blizu svojih stopala i jednim natpisom na kome je pisalo: “Slijep sam, molim vas pružite mi pomoć.”

Slučajni prolaznik, igrom prilika stručnjak za reklamu, koji je tuda prolazio, zaustavio se zapažajući da je u šeširu bilo prisutno samo nekoliko metalnih novčića. Savio se da bi mu pružio novac, zatim, i bez pitanja za dozvolu, uzeo je karton, okrenuo ga ispisavši novi natpis. U toku popodneva slučajni prolaznik se vratio do slijepog čovjeka zapažajući da je njegov šešir ovom prilikom bio pun novčića. Slijepi prošnjak prepoznajući ga po koraku uputio mu je pitanje da nije bio on taj koji je nešto napisao na kartonu i što je to mogao napisati. Na što će prolaznik odgovoriti: “Nisam napisao neistinu – samo napisah tvoju poruku na drugačiji način”, nasmiješi se i izgubi u gužvi. I tako slijepi čovjek nije saznao da je natpis jednostavno glasio: “Danas je proljeće ... a ja ga ne mogu vidjeti”.

UVOD

„Najviše što obrazovanje može pružiti djetetu u njegovu razvoju jest pomoći mu i usmjeriti ga prema području na kojemu mu njegova nadarenost najviše odgovara, gdje će biti zadovoljno i stručno.”
(D. Goleman)

Bosna i Hercegovina kao članica Ujedinjenih Naroda ujedno je i potpisnica Konvencije definirane u Salamanki od juna 1994. godine, te je kao takva obavezna da provede važne izmjene u obrazovanju koje se odnose na jednakopravne uslove za svakoga u procesu školovanja. Obrazovanje učenika sa teškoćama u razvoju u poslijeratnom periodu je imalo svoj razvojni put, od odjeljenja pri redovnim osnovnim školama, zavoda (segregacijski oblik), do integracijskog oblika školovanja učenika. Ali i jedan i drugi oblik školovanja je pored određenih prednosti imao i nedostataka. U isto vrijeme se govorilo o jednom potpuno novom, humanijem pristupu i obliku u obrazovanju učenika sa teškoćama u razvoju, inkluziji, o čemu će biti više govora u ovom priručniku. Osim osiguranih zakonskih propisa za zajedničko školovanje osoba s teškoćama u razvoju, potrebno je osigurati i povoljnije uslove za takvu realizaciju te redovno informisati društvo o potrebama ovih osoba, mijenjati negativne stavove prema odgojno-obrazovnoj inkluziji, osigurati adekvatnu stručnu pomoć i podršku, obezbjediti materijalnu osnovu škole, te omogućiti interakciju u raznim aspektima društvene, političke, ekonomske i kulturološke realnosti. Reforme u obrazovanju iz 2004/05. školske godine u Bosni i Hercegovini podrazumijevale su prije svega primjenu koncepcije devetogodišnjeg osnovnog odgoja i obrazovanja koja je temeljena na vrijednim elementima ukupnog pedagoškog nasljeđa u Bosni i Hercegovini i povezana je sa iskustvima kvalitetne pedagoške prakse u zemljama Evrope i svijeta. Utemeljenje ovog koncepta zasnovano je između ostalog i na inkluzivnom obrazovanju, što podrazumijeva da svako dijete - sa ili bez teškoća u razvoju, može da pohađa školu u svojoj sredini i da bude uključeno u redovnu nastavu uz obezbijedenje da svako dijete treba da napreduje u skladu sa svojim potencijalima. Govoriti o inkluziji znači dati smjernice jednoj perspektivi koja se dotiče svih aspekata organizovanog života od usko organizacione, pravne, psihološke i kulturološke prirode (Canevaro i Zaghi, 2008). Posebnu ulogu imaju škole. Kada se govori o školi, podrazumijevaju se sve njene komponente: učenici, učitelji, stručni saradnici, roditelji i lokalna zajednica. Svi oni imaju nezamjenjivu funkciju u izgradnji osnovnih uslova za rad i život bez izolacije i marginalizacije.

Za uspješno inkluzivno obrazovanje i realiziranje cilja, neophodno je da se u potpunosti njeguje potencijal svakog djeteta, potrebno je mnogo više od pravne regulative. Potrebne su prije svega temeljite promjene u razmišljanju ljudi, u stavovima u odnosu prema različitostima.

U pravcu tih nastojanja sve veću važnost dobijaju načini na koje se inkluzivno obrazovanje uistinu doživljava i organizuje.

**ZAKONSKA REGULATIVA U
TUZLANSKOM KANTONU**

Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona, (“Službene novine Tuzlansko-podrinjskog kantona”, br. 7/97, 3/99 i “Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 09/15) u članu 49. definiše se sljedeće:

- 1) Obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama je od prioriternog javnog interesa i sastavni je dio jedinstvenog obrazovnog sistema.
- 2) Obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, organizuje se i provodi u skladu s ovim zakonom.
- 3) Osnovni cilj obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama je da se svim učenicima daju iste mogućnosti učešća i uživanja koristi od obrazovanja i učešća u društvu, na način koji se zasniva na principu najboljeg interesa djeteta.
- 4) Obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama odvija se u redovnim školama, na osnovu principa integrisanog obrazovanja, što znači da svi učenici, uključujući i učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, imaju pravo da budu u redovnom razredu, a da je što je moguće više obrazovanje djece iz stava (1) ovog člana integralni dio obrazovnih aktivnosti u razredu.

Obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u redovnoj školi može se realizovati u manjim grupama u školi ili kroz pojedinačni rad sa nastavnikom-specijalistom (defektologom odgovarajućeg usmjerenja), na prijedlog komisije iz člana 47. stav (5) ovog zakona i uz saglasnost Ministarstva.

Član 47. navedenog zakona reguliše upis učenika sa smetnjama i poteškoćama u prvi razred:

„Upis učenika sa smetnjama i poteškoćama u razvoju, u redovne škole, vrši se na osnovu nalaza i mišljenja Komisije za ocjenjivanje sposobnosti djece. Rješenje o kategorizaciji djeteta donosi služba socijalne zaštite u općini, a odluku o upisu djece sa poteškoćama u razvoju donosi Komisija sastavljena od pedagoga i nastavnika škole.“

Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona su definirana prava djece sa posebnim potrebama u okviru redovnih osnovnih škola, na osnovu principa inkluzivnog obrazovanja. Dalje u Zakonu u članu 53. stav 1. je definisano:

“U realizaciji posebnih programa iz člana 49. ovog zakona, redovna škola može ostvariti saradnju sa specijalnom školom radi edukacije nastavnika putem

seminara, obuke na radnom mjestu u kraćim i dužim periodima, pojedinačnim instrukcijama, i dr. aktivnostima koje za cilj imaju da pomognu redovnim školama u obrazovanju učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. Uz obučavanje učenika i unapređivanje njihovih sposobnosti, da bi se što prije vratili u školu koje njihovo područje stanovanja gravitira, **specijalne škole odgovorne su i za obučavanje nastavnika za rad sa djecom sa posebnim potrebama, i obučavanje i informisanje roditelja učenika sa posebnim potrebama**, u cilju povratka ili zadržavanja učenika u redovnoj školi, kojoj gravitira njihovo područje stanovanja.”

Na području Tuzlanskog kantona postoje dvije ustanove koje se finansiraju iz budžeta Kantona, a koje pružaju podršku ovoj kategoriji djece, i to: Centar za obrazovanje i vaspitanje i rehabilitaciju slušanja i govora Tuzla i Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju-Tuzla.

18.maja 2009.godine JU Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju-Tuzla, postaje službeno bogatiji za jedan sektor a to je Odjel za dokumentaciju i edukativnu inovaciju čiji je cilj dokumentovanje pozitivnih primjera inkluzivne prakse, saradnja sa institucijama koje se bave odgojem i obrazovanjem djece, nevladinim organizacijama, fakultetima, a sve u svrhu pronalaska najboljih rješenja za inkluziju.

Na osnovu člana 51. Stav (6) Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju „Službene novine Tuzlanskog kantona“, br. 9/15 i 6/16, ministar obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona donosi Pravilnik o odgoju i obrazovanju djece s posebnim obrazovnim potrebama u redovnoj osnovnoj školi. Ovim pravilnikom se propisuje: upis učenika sa posebnim obrazovnim potrebama u redovne osnovne škole, pedagoška opservacija, struktura i zadaci inkluzivnog tima, izrada prilagođenog programa, provođenje posebnog edukacijsko-rehabilitacijskog postupka, angažovanje defektologa odgovarajućeg usmjerenja, evidentiranje rezultata praćenja napredovanja i ocjenjivanja učenika, stručnu podršku školama, saradnju redovne i specijalne škole, te prava i obaveze roditelja/staratelja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. (Sl. novine br. 8/17)

**GDJE SE OBRAZUJU
STRUČNJACI ZA RAD
S DJECOM S TEŠKOĆAMA
U RAZVOJU**

Historijat

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli je centralno i jedinstveno mjesto visokoškolskog obrazovanja u Federaciji BiH na kojem se obrazuju stručnjaci za rad sa osobama sa teškoćama u razvoju, teškoćama u komunikaciji, teškoćama u socijalnoj integraciji.

Obrazovanje kadrova za rad sa osobama s teškoćama u razvoju u Bosni i Hercegovini sistematski se počinje provoditi najprije na Defektološkom fakultetu od 1993. godine. Prije otvaranja Defektološkog fakulteta, u Bosni i Hercegovini nije postojala niti jedna viša niti visokoškolska ustanova za obrazovanje kadrova za rad sa populacijom koja ima teškoće u razvoju bilo koje vrste ili stepena. Defektološki fakultet je započeo nastavu na prvoj godini studija 23.11.1993. godine.

Od 2003. provodi se reforma nastavnih planova i programa, u skladu s Bolonjskom deklaracijom i ECTS sistemom. **2004. godine naziv Defektološki fakultet promijenjen je u Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.**³ Od tada na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu postoje tri odsjeka: Odsjek logopedija i surdoaudiologija, Odsjek edukacija i rehabilitacija i Odsjek teškoće u ponašanju.

Od osnivanja Fakulteta pa do akademske 2004/05 godine, svršeni studenti su sticali sljedeća zvanja:

- Defektolog - surdoaudiolog
- Defektolog - logoped
- Defektolog - tiflolog
- Defektolog - somatoped
- Defektolog - oligofrenolog.

Od 2004/05 akademske godine studenti koji su diplomirali na Edukacijsko - rehabilitacijskom fakultetu, Univerziteta u Tuzli dobiju sljedeća zvanja: **diplomirani socijalni pedagog, logoped-audiolog i edukator-rehabilitator.**

---

3 <http://www.untz.ba/uploads/file/publikacije/2011-12/Monografija.pdf> str.63

Aktualna zvanja na fakultetu su:

bachelor logopedije i audiologije, bachelor specijalne edukacije i rehabilitacije
bachelor socijalne pedagogije.

Ova zvanja su definirana Pravilnikom o korištenju akademskih titula i sticanju naučnih i stručnih zvanja na visokoškolskim ustanovama Tuzlanskog kantona (Službene novine TK, 14/11).

Diplomirani oligofrenolog, diplomirani tiflogolog i diplomirani somatoped su **ekvivalent** današnjem zvanju **dipl.edukator-rehabilitator**.

Kompetencije stručnih zvanja

Defektolog - surdoaudiolog provodi rehabilitaciju slušanja i govora koristeći adekvatne postupke, tehnike, metode u radu i savremenu elektro – akustičku opremu. Na taj način omogućava da se djeci sa različitim slušnim i govornim oštećenjima, putem preostalih slušnih ostataka i taktiliteta, pomogne u razvoju slušanja i doprinese razvoju govora i bogaćenju jezika.

Defektolog-logoped je stručnjak osposobljen za rad na prevenciji, otkrivanju, procjeni, dijagnostici, savjetovanju, rehabilitaciji i tretmanu teškoće humane komunikacije, a što podrazumijeva teškoće jezika, govora i glasa, teškoće u čitanju i pisanju, teškoće oralno-laringealnih funkcija te teškoće u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji kod osoba sa teškoćama u razvoju.

Defektolog-tiflogolog je kompetentan za rad u području pedagoške i kliničke edukacije i rehabilitacije osoba sa oštećenjem vida (slijepom i slabovidnom djecom i odraslima), stručnjak sa kompetencijama kako slijedi: prevencija, rano otkrivanje, dijagnostika i tretman osoba s oštećenjem vida i višestrukim teškoćama.

Defektolog-somatoped radi u području preventivnog djelovanja i stimulacije motoričkih i kognitivnih sposobnosti koje osoba sa deficitom psihofizičkih funkcija usmjerava ka socijalnom polju. Područje rada obuhvata individualni i grupni tretman primjenom dijagnostičkih, terapijskih procedura i relaksacionih tehnika te je stručnjak sa kompetencijama kako slijedi: prevencija, rano otkrivanje, dijagnostika i tretman osoba s motoričkim teškoćama i hroničnim bolestima i višestrukim teškoćama.

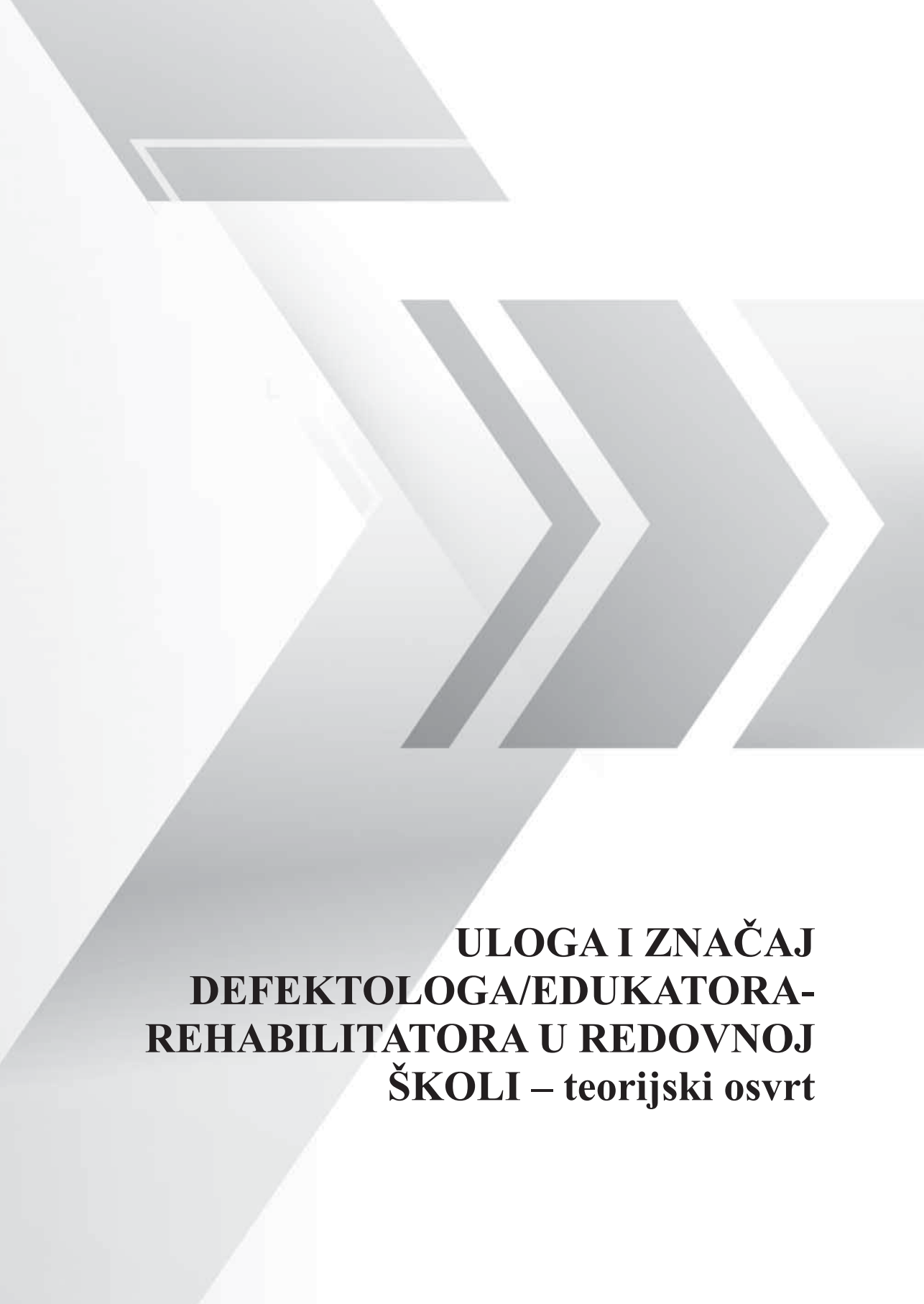
Defektolog-oligofrenolog je stručnjak koji radi sa djecom koja imaju različite razvojne teškoće. Bavi se rehabilitacijom, edukacijom i socijalnom zaštitom osoba sa teškoćama u mentalnom razvoju. Dakle, oligofrenolog je stručnjak sa kompetencijama kako slijedi: prevencija, rano otkrivanje, dijagnostika i tretman osoba sa intelektualnim teškoćama i višestrukim teškoćama.

Edukator-rehabilitator je stručnjak koji posjeduje znanje o edukacijsko-rehabilitacijskim postupcima u radu sa djecom i odraslima koji imaju različite razvojne teškoće, zatim teorijska znanja i praktične vještine iz prevencije, dijagnostike, rehabilitacije i edukacije osoba s intelektualnim teškoćama, motoričkim teškoćama i hroničnim bolestima i oštećenjem vida svih dobnih skupina.

Logoped-audiolog je stručnjak koji radi na prevenciji, ranom otkrivanju i evidentiranju, dijagnostici i tretmanu teškoće glasa, govora, jezika i sluha te na prevenciji, ranom otkrivanju, dijagnostici i tretmanu teškoće verbalne i neverbalne komunikacije u osoba sa teškoćama u razvoju (intelektualnim teškoćama, tjelesnom invalidnošću i hroničnim bolestima, sljepoćom i slabovidnošću, teškoćama autističnog spektra, višestrukim teškoćama, cerebralnim teškoćama koji prate starenje, potrebom za augmentativnom i alternativnom komunikacijom).

Socijalni pedagog je nezavisan stručnjak, čije se osnovne aktivnosti ostvaruju na području prevencije, tretmana i posttretmana djece, mladih i odraslih osoba s rizikom za teškoće ili s teškoćama u ponašanju te se bave primarnom prevencijom, detekcijom, identifikacijom, dijagnosticiranjem, raznim intervencijama i tretmanom, procesuiranjem i naknadnom brigom za djecu, mlade i odrasle osobe s rizikom za teškoće ili s teškoćama u ponašanju, te njihovim socijalnim okruženjem, u funkciji odgoja, socijalizacije, rehabilitacije i socijalne integracije.

**ULOGA I ZNAČAJ
DEFEKTOLOGA/EDUKATORA-
REHABILITATORA U REDOVNOJ
ŠKOLI – teorijski osvrt**

Rad sa učenicima sa teškoćama u razvoju kao i način realizacije se razlikuje od rada koji se odnosi na učenike bez teškoća. Takav rad zahtijeva posebnu metodiku koja nameće potrebu za prilagođavanjem nastavno-odgojnog rada drugačijim organizacijskim pristupima i postupcima, te metodologiji u cjelini. Za razliku od metodike rada sa učenicima bez posebnih teškoća, predmet i izučavanje metodike rada s učenicima sa teškoćama u razvoju je znatno širi pojam.

Ovakav rad se ne ograničava samo na nastavu, već i na cjelokupni rehabilitacioni proces. Rad sa ovim učenicima je po mnogo čemu specifičan. Taj rad je uslovljen samim bio-psiho-fizičkim karakteristikama učenika. Bio-psiho-fizičke karakteristike učenika uslovljavaju i određuju rad sa njim. Pravilno sagledavanje svih posebnih osobina učenika je veoma bitno u radu, jer od toga zavisi i sam uspjeh.

French & Chopra (2006; prema Brojčin 2015), kao potencijalne uloge specijalnog edukatora navode:

- ✓ obrazovna procjenu i dijagnostika, uz korišćenje formalnih i neformalnih metoda, kao i informacija dostupnih iz drugih izvora;
- ✓ redovna evaluacija napretka učenika koji dobijaju direktnu podršku;
- ✓ saradnja s osobljem u razvoju i primjeni prilagođenog programa
- ✓ individualna nastava i nastava u malim grupama, u učionici ili izvan nje;
- ✓ nastava u malim i velikim grupama čiji je sastav heterogen, a koje uključuju i učenike s teškoćama;
- ✓ konsultacije i kooperativno podučavanje s redovnim nastavnikom;
- ✓ saradnja s drugim stručnjacima;
- ✓ rad s razredom kada redovni nastavnik radi s malom grupom učenika;
- ✓ adaptiranje nastave kako bi se podstakla inkluzija učenika u aktivnosti redovnog razreda;
- ✓ odabir i adaptacija materijala;
- ✓ obučavanje i dijeljenje odgovornosti za nadzor pomoćnika u nastavi;
- ✓ dijeljenje odgovornosti za kontakte s porodicom;
- ✓ obučavanje nastavnika;
- ✓ vođenje dokumentacije;
- ✓ dijeljenje odgovornosti za koordinaciju usluga podrške.

Fišer i saradnici (2003; prema Brojčin, 2015) kao prioritete rada defektologa, posebno u inkluzivnom okruženju ističu saradnju i kolaborativno podučavanje, kurikularne i nastavne modifikacije, asistivnu tehnologiju i pozitivnu bihevioralnu podršku. Pored toga, oni ističu važnost uloge defektologa u nastavi vezanoj za opismenjavanje. Takođe ističe da to što učenici sa teškoćama u razvoju sada učestvuju u različitim vrstama obrazovnog okruženja, ne umanjuje potrebu za nastavnicima (defektolozima) koji će razumjeti složenost različitih sistema, što je suštinski važno da bi ovi učenici bili uspješni.

Navodi se da su defektolozi uspješniji u inkluzivnim odjeljenima, posebno starijih razreda, ukoliko imaju šest bazičnih vještina:

- 1) profesionalizam,
- 2) artikulaciju i modelovanje nastave u skladu s potrebama učenika,
- 3) preciznu procjenu napretka učenika,
- 4) analizu nastave i stila podučavanja,
- 5) poznavanje sadržaja predmeta uključujući spremnost za učenje tih sadržaja i
- 6) umijeće rada sa širokom lepezom različitih učenika (Rice i sar., 2007; prema Brojčin, 2015).

Poštujući zakonsku regulativu i prava djece, defektolog/edukator-rehabilitator koji je zaposlen u redovnoj školi je dužan da vodi brigu o učenicima bez obzira na vrstu razvojne teškoće te da konsultuje defektologa/edukatora-rehabilitatora odgovarajućeg usmjerenja, specijalne ili druge ustanove radi pružanja adekvatne podrške i ostvarivanja prava djeteta u odgojno-obrazovnoj ustanovi u kojoj se nalazi. Defektolog/edukator-rehabilitator treba da zastupa i brani dostojanstvo učenika sa teškoćama u razvoju u skladu s kodeksom struke i pravima djece.

**AKTIVNOSTI DEFEKTOLOGA/
EDUKATORA-REHABILITATORA
U REDOVNIM ŠKOLAMA**

AKTIVNOSTI DEFEKTOLOGA EDUKATORA-REHABILITATORA U REDOVNIM ŠKOLAMA

Po svom zvanju defektolog/edukator-rehabilitator je najbolje upoznat sa razvojnim osobinama učenika sa teškoćama u razvoju, kao i adekvatnim pedagoškim i rehabilitacijskim postupcima koje je potrebno provoditi u školskom radu.

Pedagoška opservacija učenika sa teškoćama u razvoju je polazište i prva bitna karakteristika rada sa njima. To je i polazna tačka u radu svakog stručnog tima škole, kojeg čine defektolog, pedagog- psiholog, nastavnik razredne ili predmetne nastave, roditelj koji učestvuje u radu stručnog tima i po potrebi se konsultuje ljekar određene specijalnosti i socijalni radnik. Zbog specifičnosti i teškoća u tretmanu učenika sa teškoćama u razvoju, centralno mjesto zauzima pitanje njihove edukacije i socijalizacije. U redovnim osnovnim školama, u čije razrede su uključeni učenici sa teškoćama u razvoju, nastava se izvodi prema redovnom nastavnom planu i programu koji je nužno prilagoditi učenicima sa teškoćama u razvoju, kako bi se osigurale uspješnost i napredovanje ovih učenika u radu. Također je važno naglasiti da je potrebno prilagoditi i sam organizacioni oblik izvođenja nastave, koji ne zavisi samo od organiziranog oblika uključenja učenika, nego i od njegovih bio-psiho-socijalnih specifičnosti.

Na osnovu ispitivanja učenikovih sposobnosti, predznanja, interesa i potreba, pomaže učitelju ili nastavniku u izradi prilagođenih programa, a posebno odabiru odgovarajućih pedagoških i didaktičko metodičkih postupaka i sredstava u radu, te provodi odgovarajuće edukacijsko-rehabilitacijske postupke.

Pružuje potpunije informacije ostalim stručnjacima o razvojnim osobinama ili specifičnim teškoćama učenika sa teškoćama u razvoju. Time pomaže u boljem prepoznavanju i razumijevanju "njihovih teškoća" u nastavnim aktivnostima.

Takođe saraduje sa roditeljima, te organizuje predavanja koja će doprinijeti razumijevanju teškoća u razvoju učenika, njihovog prihvatanja, provođenje rada, te boljeg položaj u porodici itd.

Uvažavajući veličinu škole, specifičnosti rada, broj učenika i vrstu i stepen razvojnih teškoća kod učenika, defektolog/edukator-rehabilitator predlaže operativne programe rada koji se usvajaju na Nastavničkom vijeću škole, te na taj način raspoređuje vrijeme za edukacijsko-rehabilitacijski rad, grupni rad, aktivnosti u učionici s ciljem opservacije učenika i/ili podrške učeniku ili nastavniku.

U NAREDNOM TEKSTU SU PRIKAZANA PODRUČJA RADA DEFEKTOLOGA/EDUKATORA- REHABILITATORA

NEPOSREDAN RAD S UČENICIMA PODRAZUMIJEVA:

- organizovanje programa rada sa učenicima u postupku provođenja pedagoške opservacije, identifikacije, utvrđivanje vrste i intenziteta pojedine teškoće;
- planiranje i ostvarivanje edukacijsko - rehabilitacijskog programa za učenike sa teškoćama u razvoju (provodi se u neposrednom stručnom tretmanu koristeći oblike i metode savremenog rada);
- uspostavljanje i ostvarivanje programa posebnih odgojno-obrazovnih postupaka s učenicima sa teškoćama u razvoju, kroz grupni i individualni rad;
- organizovanje radionica s cijelim odjeljenjem s ciljem stvaranja inkluzivne klime;
- profesionalna orijentacija i profesionalno informiranje učenika sa teškoćama u razvoju u odnosu na buduće zanimanje.

PLANIRANJE, ORGANIZOVANJE I PRAĆENJE PROGRAMA RADA ODNOSI SE NA IZRADU:

- planova i programa rada s učenicima (izrada prilagođenog programa u saradnji sa Inkluzivnim timom);
- plana i programa rada na zadacima opservacije;
- plana rada s učiteljima, nastavnicima i stručnim saradnicima;
- programa praćenja školovanja i dokumentacije;
- individualnog didaktičkog pribora (pripremanje radnih listića, individualnih listića za uvježbavanje tehnike čitanja, pisanja i računanja, priprema materijala za izvođenje vježbi motoričke spretnosti-slagalice, elementi za konstrukciju i sl.);

- programa realizacije radionica za učenike u cilju obezbjeđivanja inkluzivnog okruženja (u skladu sa datumima značajnim za osobe sa invaliditetom, razvoj tolerancije, solidarnosti, humanosti i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena).

SARADNJA S RODITELJIMA ODNOSI SE NA:

- upoznavanje s procesom pedagoške opservacije;
- traženje saglasnosti za proces pedagoške opservacije;
- upoznavanje roditelja s psihofizičkim stanjem djeteta na temelju analize dokumentacije prikupljene prilikom opservacije i ispitivanja;
- osposobljavanje i poučavanje roditelja za primjeren rad s djetetom u porodici;
- učešće u planiranju i provođenju grupnog rada s roditeljima (informacije, upućivanje i sl.);
- organizovanje radionica s roditeljima cijelog odjeljenja s ciljem stvaranja inkluzivne klime.

RAD S UČITELJIMA, NASTAVNICIMA I STRUČNIM SARADNICIMA ODNOSI SE NA:

- saradnju s direktorom, pedagogom, učiteljima i predmetnim nastavnicima;
- informiranje učitelja i predmetnih nastavnika o načinu rada kako bi se učenik u što kraćem vremenskom periodu adaptirao;
- upoznavanje učitelja i predmetnih nastavnika s vrstom, etiologijom i karakteristikama teškoća kod učenika;
- davanje preporuka za rad s učenicima sa teškoćama u razvoju;
- informacije o usklađivanju stavova, zahtjeva škole i porodice u odnosu na učenika;
- saradnja s učiteljima i predmetnim nastavnicima u vođenju pedagoške dokumentacije (zapažanju o radu, uspjehu i vladanju).

SARADNJA S INSTITUCIJAMA LOKALNE ZAJEDNICE UKLJUČUJE SARADNJU SA:

- odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama socijalne zaštite i zdravstvenim ustanovama;
- Zavodom za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju/ Odjelom za dokumentaciju i edukativnu inovaciju i Centrom za obrazovanje i vaspitanje i rehabilitaciju slušanja i govora;

- Gradskom upravom Grada Tuzle, općinama, nevladinim organizacijama, policijskim stanicama, centrima za socijalni rad, zdravstvenim ustanovama i drugim ustanovama koje su od značaja.

OSTALI ZADACI SE ODNOSU NA:

- učešće u radu stručnih organa škole prema potrebama;
- ostvarivanje programa stručnog usavršavanja koje se vrši putem seminara, savjetovanja, aktiva te individualno praćenje stručne literature iz područja edukacijsko-rehabilitacijskih nauka, kao i odgoja i obrazovanja uopšte;
- zadaci u vezi s početkom i krajem školske godine;

Obzirom da je profesionalna orijentacija kontinuirani dio opšte rehabilitacije koja obuhvaća profesionalno usmjeravanje, uloga defektologa/edukatora rehabilitatora zaposlenog u osnovnoj školi, u ovom procesu je neizostavna.

Stoga, tokom planiranja rada potrebno je, u kontinuitetu, ovu aktivnost uvrstiti u program rada defektologa/edukatora rehabilitatora.

Škola je obavezna da izda i List profesionalne orijentacije, koji je sastavni dio svjedodžbe (član 68. Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona (Sl. novine Tuzlanskog kantona br. 6/04).

**GODIŠNJI PROGRAM RADA
DEFEKTOLOGA/EDUKATORA-
REHABILITATORA
U REDOVNOJ ŠKOLI**

-primjer-

GODIŠNJI PROGRAM RADA DEFEKTOLOGA/ EDUKATORA-REHABILITATORA U REDOVNOJ OSNOVNOJ ŠKOLI

AUGUST

- Priprema prostora i dokumentacije za rad
- Edukacija nastavnika i stručno usavršavanje⁴

SEPTEMBAR

- Saradnja sa menadžmentom škole⁵
- Uspostavljanje saradnje sa razrednim i predmetnim nastavnicima učenika kroz posjete časovima u odjeljenjima u kojima su učenici sa teškoćama⁶
- Saradnja sa roditeljima i starateljima učenika sa teškoćama (informisanje o učeniku)⁷
- Prikupljanje podataka, uvid u dokumentaciju učenika sa teškoćama, inicijalna procjena razvoja sposobnosti i vještina učenika sa teškoćama značajnih za ponašanje i učenje⁸
- Održavanje radionica sa učenicima u cilju obezbjeđivanja inkluzivnog okruženja (26.septembar)⁹

---

4 Stručno usavršavanje je neizostavan segment cjeloživotnog učenja i unapređenja kvaliteta rada defektologa- edukatora/rehabilitatora u redovnim osnovnim školama.

5 Pomoć menadžmentu sa preporukama i sugestijama u vezi s nabavkom nastavnih sredstava, stručne literature i slično.

6 Pružanje stručne pomoći nastavnicima u realizaciji nastavnih planova i programa, primjeni metodičko-didaktičkih postupaka i principa u nastavnom radu i primjeni savremenih nastavnih tehnologija i oblika rada u nastavi.

7 Saradnja sa roditeljima omogućava kontinuirano praćenje rada i razvoja učenika, pospješuje odgoj i obrazovanje, ima pozitivan uticaj na školski uspjeh djeteta, ali i na njegovo cjelokupno ponašanje.

8 Za dobro izrađeni prilagođen program ključnu ulogu ima temeljita procjena, praćenje i opservacija sposobnosti, vještina, potreba, interesa i predznanja unutar nastavnih predmeta.

9 Defektolog-edukator/rehabilitator radi na kreiranju modela edukacije vršnjaka u cilju podizanja svijesti i razvijanja podrške vršnjacima s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima od strane ostalih učenika i njihovih roditelja.

- Planiranje stručnih sastanaka Inkluzivnog tima (oktobar, januar, april, juni)¹⁰
- Vođenje dokumentacije
- Saradnja sa institucijama obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite te nevladinim organizacijama¹¹
- Prisustvo sjednicama stručnih vijeća
- Planiranje i pripremanje za rad¹²
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

OKTOBAR

- Razmatranje i planiranje odgovarajućeg rada sa učenicima koji imaju posebne odgojno-obrazovne potrebe
- Održavanje stručnog sastanka (Inkluzivni tim)¹³
- Pružanje podrške nastavnicima u radu sa učenicima sa teškoćama u razvoju i zajednički rad na prilagođavanju programskih sadržaja¹⁴
- Rad u učionici s učenicima teškoćama u razvoju¹⁵
- Pripreme materijala za rad sa učenicima
- Edukacijsko-rehabilitacijski postupak sa učenicima sa teškoćama u razvoju

---

10 Organiziranje sastanaka ima za cilj međusobnu razmjenu informacija o djetetu te donošenje odluka u vezi s tim.

11 Saradnja sa lokalnom zajednicom ima za cilj da poveže sve ustanove, organizacije i pojedince koji rade s djecom i porodicama, što će omogućiti kvalitetnije usluge.

12 Pripremanje za rad je permanentan proces. Ono obuhvata čitav niz didaktičkih postupaka, sadržaja, izbor adekvatnih izvora znanja za upoznavanje pojedinih sadržaja, izbor aktivnosti za uvježbavanje i osiguravanje pomagala za rad, izbor sadržaja za produktivno ponavljanje, pripremanje zadataka za rad u učionici i provođenje edukacijsko-rehabilitacijskih postupaka.

13 Inkluzivni tim u školi čine: a) pedagog škole kao koordinator, b) nastavnik razredne ili predmetne nastave iz predmetnog područja iz koje se izrađuje prilagođeni program, c) razrednik, d) defektolog odgovarajućeg usmjerenja.

14 Stvaranje inkluzivnog i stimulativnog okruženja za učenje za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u velikoj mjeri zavisi od nastavnika, tako da je važno da oni jasno razumiju inkluzivno obrazovanje, da imaju odgovarajuća znanja i da imaju podršku. Zbog navedenog, uloga defektologa/edukatora-rehabilitatora u ovom procesu je ključna.

15 Rad u učionici podrazumijeva pružanje podrške i pomoći učenicima s teškoćama u razvoju tokom realizacije nastavnog procesa.

- Održavanje radionica s ciljem unapređenja inkluzivnog okruženja (5. i 15. oktobar)
- Savjetodavni rad sa roditeljima
- Vođenje dokumentacije
- Održavanje Sekcije za podršku
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

NOVEMBAR

- Planiranje i priprema materijala za rad sa učenicima
- Edukacijsko-rehabilitacijski postupak sa učenicima sa teškoćama u razvoju
- Pružanje podrške nastavnicima u radu sa učenicima sa teškoćama u razvoju i zajednički rad na prilagođavanju programskih sadržaja
- Rad u učionici s učenicima s teškoćama u razvoju
- Savjetodavni rad sa roditeljima
- Saradnja sa menadžmentom škole
- Održavanje radionica sa učenicima u cilju obezbjeđivanja inkluzivnog okruženja
- Održavanje Sekcije za podršku
- Izrada prilagođenih programskih sadržaja u saradnji sa nastavnicima za učenike sa teškoćama u razvoju
- Rad na dokumentaciji
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

DECEMBAR

- Planiranje i priprema materijala za rad sa učenicima
- Edukacijsko-rehabilitacijski postupak sa učenicima sa teškoćama u razvoju
- Pružanje podrške nastavnicima u radu sa učenicima sa teškoćama u razvoju i zajednički rad na prilagođavanju programskih sadržaja
- Rad u učionici s učenicima s teškoćama u razvoju
- Savjetodavni rad sa roditeljima
- Saradnja sa nastavnicima
- Održavanje Sekcije za podršku
- Saradnja sa menadžmentom škole

- Održavanje radionica sa učenicima u cilju obezbjeđivanja inkluzivnog okruženja (obilježavanje 3.decembar)
- Rad na dokumentaciji
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

JANUAR

- Saradnja sa menadžmentom škole
- Stručni sastanak (Inkluzivni tim)
- Saradnja sa nastavnicima s ciljem prikupljanja izvještaja i mišljenja o postignutim rezultatima rada za prvo polugodište učenika sa teškoćama u razvoju
- Evaluacija postignutih rezultata rada za prvo polugodište učenika sa teškoćama u razvoju
- Pisanje potrebnih izvještaja, analiza i prijedlog daljih mjera u saradnji sa Inkluzivnim timom
- Izvještaj o radu kraju prvog polugodišta na sjednici Nastavničkog vijeća
- Stručno usavršavanje, predavanje o temama vezane za razvojne teškoće učenika, inkluziju, pedagošku opservaciju, izradu prilagođenih programa....)
- Dokumentovanje pozitivnih primjera inkluzivne prakse¹⁶
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

FEBRUAR

- Planiranje i priprema materijala za rad sa učenicima
- Edukacijsko-rehabilitacijski postupak sa učenicima sa teškoćama u razvoju prema utvrđenom rasporedu
- Izrada prilagođenih programskih sadržaja u saradnji sa predmetnim nastavnicima za učenike sa teškoćama u razvoju
- Pružanje podrške nastavnicima u radu sa učenicima sa teškoćama u razvoju i zajednički rad na prilagođavanju programskih sadržaja
- Rad u učionici s učenicima s teškoćama u razvoju

---

16 Dokumentovanje služi da se proces učenja učini vidljivim. Dokumentovanje nam može poslužiti kao osnov za donošenje zaključaka i mogućih rješenja za bolji inkluzivni proces.

- Održavanje Sekcije za podršku
- Saradnja sa menadžmentom škole
- Saradnja sa ostalim institucijama
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

MART

- Planiranje i priprema materijala za rad sa učenicima
- Edukacijsko-rehabilitacijski postupak sa učenicima sa teškoćama u razvoju prema utvrđenom rasporedu
- Pružanje podrške nastavnicima u radu sa učenicima sa teškoćama u razvoju i zajednički rad na prilagođavanju programskih sadržaja
- Rad u učionici sa učenicima sa teškoćama u razvoju
- Održavanje radionica sa učenicima u cilju obezbjeđivanja inkluzivnog okruženja (21. i 26. mart)
- Stručno usavršavanje i saradnja sa institucijama
- Saradnja sa menadžmentom
- Održavanje Sekcije za podršku
- Učešće u pripremama za upis učenika u prvi razred
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

APRIL

- Planiranje i priprema materijala za rad sa učenicima
- Edukacijsko-rehabilitacijski postupak sa učenicima prema rasporedu
- Saradnja sa nastavnicima i izrada prilagođenih programskih sadržaja za učenike sa teškoćama u razvoju
- Pružanje podrške nastavnicima u radu sa učenicima sa teškoćama u razvoju i zajednički rad na prilagođavanju programskih sadržaja
- Rad u učionici sa učenicima sa teškoćama u razvoju
- Održavanje radionica sa učenicima u cilju obezbjeđivanja inkluzivnog okruženja (2.april)
- Održavanje Sekcije za podršku
- Saradnja sa menadžmentom škole i institucijama
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

MAJ

- Planiranje i priprema materijala za rad sa učenicima
- Edukacijsko-rehabilitacijski postupak sa učenicima sa teškoćama u razvoju prema utvrđenom rasporedu
- Rad u učionici sa učenicima sa teškoćama u razvoju
- Održavanje Sekcije za podršku
- Saradnja sa nastavnicima i menadžmentom škole
- Podrška učenicima tokom polaganja Eksterne mature¹⁷
- Saradnja sa roditeljima
- Rad na dokumentaciji
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora

JUNI

- Evaluacija i finalna procjena postignutih rezultata rada za drugo polugodište učenika sa teškoćama u razvoju
- Kompletiranje dokumentacije o radu sa učenicima sa teškoćama u razvoju
- Izvještaj o radu i uspjesima učenika na kraju školske godine (u pismenoj formi dostaviti roditeljima i nastavnicima)
- Učešće na stručnim sastancima (Inkluzivni tim)
- Dokumentovanje pozitivnih primjera inkluzivne prakse
- Rad na ostalim poslovima po nalogu direktora.

---

¹⁷ Ovim ispitom se želi provjeriti nivo usvojenih znanja i stepen sposobnosti koje su učenici razvili u toku devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja.

Šta je Sekcija za podršku?

Da djeca i adolescenti uče od svojih vršnjaka, to je već odavno poznato: veće značenje ipak ima jedna druga opservacija, a to je da se nauči više, podučavajući druge. Iz toga slijedi viša obrazovna strategija, a to je da se svakome mora dati mogućnost da obavlja funkciju nastavnika, jer se putem takve funkcije zaista može naučiti, kako naučiti nešto.¹⁸

Vodeći se navedenim iskazom, odlučili smo predložiti organizaciju Sekcije za podršku obzirom da su dosadašnja iskustva u praksi pokazala da mnoga djeca pomažu članovima svoje porodice, komšijama i školskim drugovima.

Danas se sve više djece i mladih uključuje u organizovani volonterski rad u cijelom svijetu. Škola je prostor u kojem se mogu odvijati mnoge volonterske aktivnosti. Rijetke su aktivnosti koje djeca ne mogu obavljati. Mladi se osposobljavaju za savjetodavni rad i nakon toga nude savjetovanje i psihosocijalnu pomoć vršnjacima ili mlađima od sebe. Ovaj rad se bazira na činjenici da se mladi lakše povjeravaju vršnjacima i lakše prihvataju savjetodavnu pomoć od njih nego od odraslih.

Djeca iz viših razreda osnovne škole mogu da budu dobri učitelji mlađoj djeci. Da bi rad volontera bio trajan i kvalitetan mora se puno uložiti u njihovo osposobljavanje. Volonteri daruju svoje vrijeme, energiju i znanje i zato imaju pravo na dobre uslove za rad. Rad volontera treba dobro organizovati, a volontere obučiti za rad. Volonteri imaju moralne obaveze prema osobama kojima pomažu. Volonterski rad doprinosi poboljšanju kvaliteta života zajednice. Aktivna, odgovorna djeca i mladi koji su usvojili vrijednosti solidarnosti već u osnovnoj ili srednjoj školi i kao odrasli podržavaju, ostvaruju i šire takve ideje u svojim zajednicama. Tako doprinose tkanju mreže koja povezuje ljude i povećava osjećaj sigurnosti i kvaliteta života u zajednici.¹⁹

18 G. Di Pasquale, M. Maselli (1993), Sredstva i instrumenti za organiziranje usvajanja znanja, Università degli studi di Bologna

19 Napravi promjenu u svojoj školi (2013) Udruženje „Društvo ujedinjenih građanskih akcija“, Sarajevo

Imajući u vidu činjenicu da mediji mogu odigrati važnu ulogu u razbijanju predrasuda i stereotipa, defektolog/edukator-rehabilitator treba jedan dio predviđenih aktivnosti posvetiti saradnji sa medijima s ciljem upoznavanja javnosti i razbijanju predrasuda o djeci sa teškoćama u razvoju, naročito po pitanju njihovih prava, sposobnosti i vrijednosti kako bi se spriječila marginalizacija istih.

Tokom izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole, defektolog/edukator-rehabilitator u saradnji sa nastavnicima i roditeljima treba biti podrška učeniku sa teškoćama u razvoju.

**DIDAKTIČKO – METODIČKI
POSTUPCI U RADU
SA UČENICIMA SA
TEŠKOĆAMA U RAZVOJU**

DIDAKTIČKO – METODIČKI POSTUPCI U RADU SA UČENICIMA SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

U odnosu na nastavne sadržaje koji se realizuju, podrška učitelju/nastavniku sastoji se u odabiru i oblikovanju adekvatnih didaktičko-metodičkih postupaka u skladu sa potrebama učenika sa teškoćama u razvoju. Teškoće se javljaju na sljedećim razvojnim područjima:

- Percepcija (auditivna, vizuelna, taktilna, olfaktorna...)
- Zapamćivanje i pamćenje
- Pažnja
- Mišljenje
- Recepcija i ekspresija
- Adaptivno ponašanje.

PERCEPCIJA

Slušna percepcija

Teškoće koje se mogu javiti u edukacijskom procesu:

- teškoće u tačnom praćenju i pamćenju slušane informacije;
- nejasnoća i nepotpuna razumljivost slušanog “kao da je prisutan neki vanjski ometajući faktor u slušanju”;
- netačna govorna reprodukcija;
- izostavljanje slova pri pisanju;
- teškoće analize riječi i rečenica;
- teškoće učenja teksta napamet, odgovaranja na usmeno postavljena pitanja, teškoće u pisanju diktata itd.

Vidna percepcija

Teškoće koje se mogu javiti u edukacijskom procesu:

- teškoće uočavanja i izdvajanja bitnog u posmatranju pojava, predmeta i procesa;
- teškoće praćenja slijeda riječi u redu čitanja (pisanja);
- teškoće snalaženja u redovima teksta;

- zamjenjivanje mjesta slogova, slova u horizontalnom i vertikalnom smjeru;
- «zrcalno» pisanje slova i brojki;
- «loša» tehnika pisanja.

Didaktičko – metodički postupci:

- jednostavna i pregledna nastavna sredstva usmjerena na zadatak;
- prilagođavanje tiska i teksta (povećavanje razmaka, uvećavanje, sažimanje, pojednostavljivanje, uokvirivanje);
- primjereno uključivanje u rad (čitanje na početku teksta, na početku odlomka);
- upućivanje na korištenje orijentira pri čitanju (praćenje slijeda čitanja prstom, povlačenje crta pri čitanju);
- usmjeravanje na preglednost i čitkost napisanog (razmaci pri pisanju, isticanje pravila).

ZAPAMĆIVANJE I PAMĆENJE

Teškoće koje se mogu javiti u edukacijskom procesu:

- djelimično i nepovezano zahvaćanje podataka (teškoće u izlaganju, ponavljanju, prepričavanju, odgovaranju na pitanja);
- moguće teškoće memorisanja slušanih, čitanih, gledanih kao i osjetljivih podataka u odnosu na njihov broj, tok i povezanost.

Didaktičko – metodički postupci:

- dugotrajnije vježbanje i opetovano ponavljanje bitnih dijelova sadržaja uz usmenu provjeru i razumijevanja sadržaja;
- upotreba primjerenih sadržajno doziranih i zornih sadržaja;
- primjena individualiziranih nastavnih listića (utvrđivanje, ponavljanje i vježbanje).

PAŽNJA

Teškoće koje se mogu javiti u edukacijskom procesu:

- nemir učenika, nedostatna usmjerenost na sadržaje rada (distraktibilnost) ili smanjena sposobnost prijelaza iz jedne situacije podržaja u drugi (perseveracija).

Didaktičko – metodički postupci:

- jasno davanje uputa;
- doziranje informacija;
- provjera praćenja rada;
- usmjeravanje aktivnosti;
- primjena ciljanih, jednostavnih, učeniku interesantnih didaktičkih materijala (pregledni, bez suvišnih detalja, razumljivog sadržaja).

MIŠLJENJE

Teškoće koje se mogu javiti u edukacijskom procesu:

- teškoće u nastavnim aktivnostima usvajanja apstraktnih sadržaja (sniženo kvantitativno i kvalitativno stvaranje pojmova, nepoznavanje sadržaja pojmova i njihova pravilna upotreba, «zbrkanost» i nepovezanost činjenica i naučenih sadržaja, donošenje nelogičnih i pogrešnih zaključaka, neprimjerenost izlaganja ili odgovaranja na pitanja, parcijalna znanja, teškoće rješavanja problema, zamišljanja problemskih situacija, teškoće primjene naučenoga...)

Didaktičko – metodički postupci:

- organizovano, osmišljeno, ciljano i rukovođeno posmatranje: stupnjevito perceptivno potkrijepljenje istog sadržaja rada;
- isticanje bitnog različitim tipovima obilježavanja i/ili slikovnog predstavljanja;
- sažimanje teksta izdvajanje bitnih odrednica sadržaja;
- semantičko pojednostavljivanje sadržaja učenja preradom sadržaja prema sposobnostima učenika;

- planiranje teksta uz pomoć različitih dispozicija (slike, rečenice, pitanja, riječi) u funkciji osvješćivanja slijeda događaja;
- primjena šematskih prikaza u cilju analitičko/sintetičkog predočavanja sadržaja na pregledan način;
- uvođenje u postupak rješavanja zadataka stupnjevitim pružanjem pomoći (analitički plan radi preglednosti i jasnoće složenijih zadataka).

RECEPCIJA I EKSPRESIJA

Karakteristike recepcije se odnose na teškoće razumijevanja i praćenja uputa (izgovorenih/napisanih riječi, rečenica i većih cjelina).

Karakteristike ekspresije:

- teškoće u artikulaciji (nepravilan izgovor glasa), tečnosti govora (usporen, ubrzan, mucanje), glasu (kvaliteta, rezonancija, visina, intezitet);
- rječnik (siromašan);
- rečenica (gramatički nepravilna struktura rečenice, teškoće morfološkog označavanja riječi, teškoća čitanja i pisanja, komuniciranja).

Didaktičko – metodički postupci obzirom na recepciju

- postupno proširivanje razumijevanja pojmova i jezičnih kompozicija primjenom raznolikih perceptivnih poticaja (taktilni, vizuelni, auditivni).

Didaktičko – metodički postupci obzirom na ekspresiju

- tretmanom/terapijom jezično-glasovno-govornog razvoja bave se stručnjaci logopedi koji stimuliraju pravilan način govora učenika i koji pri tome bivaju uzoran govorni model.

ADAPTIVNO PONAŠANJE

Teškoće koje se mogu javiti u edukacijskom procesu:

- moguće uočiti različite pojave (nemirno, agresivno, destruktivno ili izrazito povučeno ponašanje);

- pretjerana osjetljivost učenika na pokret, zvuk, boju, miris;
- površnost u radu;
- teškoće u organizaciji rada;
- usporenost u rješavanju pisanih zadataka;
- teškoće zapamćivanja sadržaja rada;
- niska tolerancija na frustraciju;
- česte promjene radnog mjesta i aktivnosti;
- često pretjerano pričanje;
- često prekidanje i ometanje drugih učenika;
- pretjerana osjetljivost na kritiku.

Didaktičko – metodički postupci:

- uspostavljanje pozitivnog i dobronamjernog odnosa;
- pohvaljivanje za trud koji učenik ulaže;
- fizičko približavanje učeniku kod zadavanja zadataka;
- približavanje učenika izvoru posmatranja;
- upoznavanje s planom i trajanjem pojedinih aktivnosti;
- jasno davanje uputa i doziranje informacija i zadataka;
- usmeno provjeravanje naučenoga;
- pomoć u pismenim zadacima uz produženo vrijeme rada;
- motivacijski plan (razrađeni sistem poticajnih postupaka i aktivnosti);
- omogućavanje promjene aktivnosti;
- uključivanje u praktične aktivnosti (nastavni čas, izvannastavne aktivnosti).

Osam vodećih principa pozitivne interakcije (prilagođeno iz Rye, 2001)²⁰:

- **Pokažite pozitivna osjećanja** (u školi, ali i prilikom slučajnog susreta s učenikom pokazati da ste zainteresirani za njega i da ste mu spremni pomoći);
- **Prilagođavati učeniku** (prilagodite svoj način rada učeniku kako bi učenik objašnjavalo što bolje shvatio);
- **Razgovarati sa učenikom** (u radu sa učenikom sa teškoćama u razvoju nužna je dobra interakcija. Potrebno je da mu obrađivano gradivo objasnite na što jednostavniji način vežući ga za neke svakodnevne, njemu zanimljive, životne situacije);

---

20 Tekst preuzet iz priručnika Inkluzivna škola, (2005) Udruga „Inkluzija“ Brčko Distrikt BiH

- **Dajte pohvale i priznanja** (pohvale i priznanja treba da dajete svim učenicima u razredu. Svaki učenikov uspjeh treba da pohvalite, jer tako ga pozitivno motivišete);
- **Pomozite učeniku da fokusira pažnju** (kada objašnjavajući učenicima nastavne sadržaje primjetite da je nekom od njih, pa samim tim i učeniku sa teškoćama u razvoju odlutala pažnja, potapšajte ga po ramenu, recite mu o čemu ste pričali i motivišite ga da se zainteresuje za obrađivani sadržaj);
- **Osmislite vaše instrukcije** (sve što želite objasniti potrebno je da povežete sa konkretnim situacijama iz svakodnevnog života kako bi učenik to na praktičnom primjeru, njemu bliskom, mogao shvatiti i naučiti);
- **Razradujte i objašnjavajte** (nužno je da nastavne sadržaje povezujete i sa drugim školskim predmetima);
- **Pomozite učeniku da uspostavi samodisciplinu** (organizujte vježbe u kojima će učenici glumiti osobe koje su se našle u različitim situacijama, a kojima će cilj biti da na očiglednom primjeru vide koji su to lijepi oblici ponašanja).

Svrha prethodno navedenih procedura jeste obezbjeđivanje ‘sigurne’ i ‘smislene’ sredine za učenje, jer samo u takvoj učenik može razvijati svoje potencijale.

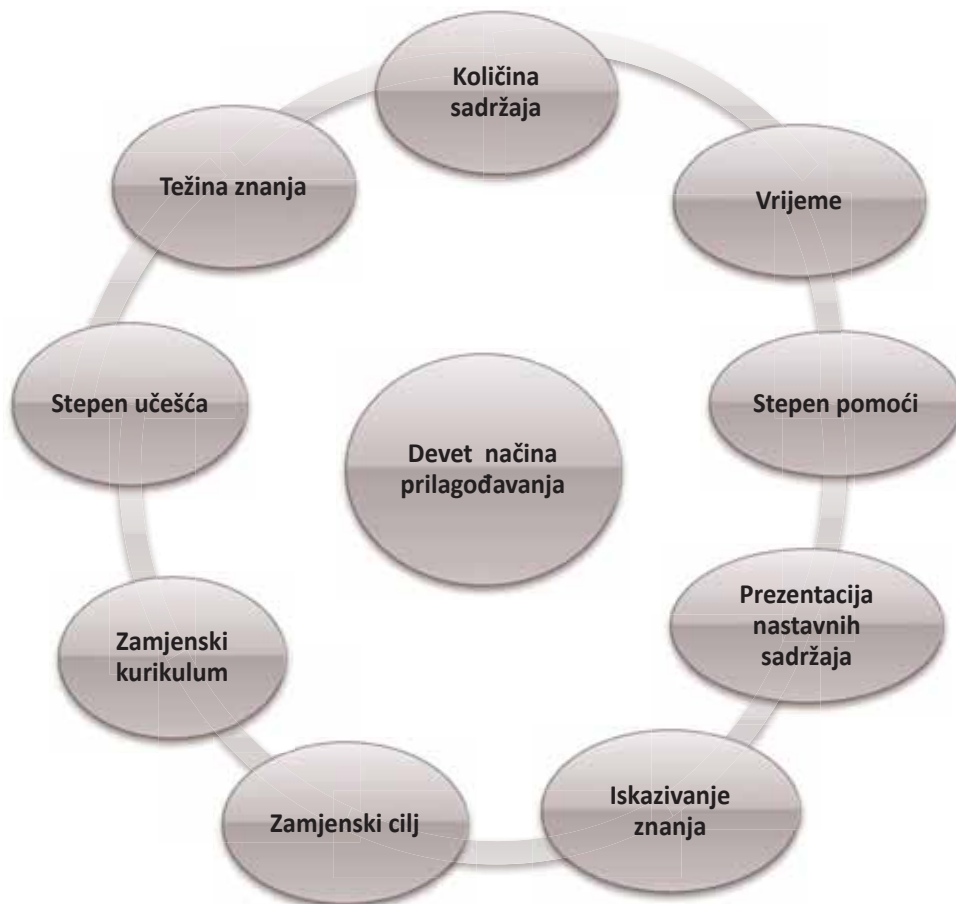
**DEVET NAČINA
PRILAGOĐAVANJA**

Devet načina prilagođavanja

Devet načina prilagođavanja je jednostavan i pregledan način prilagođavanja za učenike sa teškoćama koje možete primijeniti pri mjesečnom planiranju za različite nastavne predmete. Svako prilagođavanje koje služi svojoj svrsi, a to je da učenik ili učenica sa teškoćama u razvoju u svom razredu sa svojim vršnjacima ima priliku i mogućnost da kroz individualni pristup razvije svoje vještine i znanja, osposobi se za sljedeći stepen školovanja ili zaposlenje, je dobro prilagođavanje (Deschenes, Ebeling i Sprague, 1994).

KOLIČINA

- Smanjiti dužinu teksta, zadatka, predavanja, i sl;
- Smanjiti broj matematičkih problema, ključnih pojmova, definicija, zadataka;
- Učenik učestvuje u grupnom radu-izrađuje dio projekta;
- Kod lektire raditi na prilagođenom naslovu ili uzeti odlomak iz knjige;

VRIJEME

- Osigurati dodatno vrijeme za izvršavanje zadatka;
- Pri prezentaciji novih sadržaja odvojiti više vremena za razgovor i uvođenje novih pojmova;
- Individualizirati vrijeme za izradu projekta;
- Dati vremensko ograničenje za rješavanje zadataka;
- Pričekati duže na učenikov odgovor/reakciju.

STEPEN POMOĆI

- Pomoć učitelja, vršnjaka, para iz klupe, studenta, volontera, roditelja i stručne službe.

PREZENTACIJA NASTAVNIH SADRŽAJA

- Na tabli, radnom listiću, koristiti veliki font;
- Koristiti računar na času;
- Staviti naglasak na vizuelno označavanje, isticanje, označavanje bojama, uvećavanje materijala, upotreba slika, postera, markera, kreda u bojama.

TEŽINA

- Podijeliti zadatak na više malih cjelina;
- Imati drugačija pravila za učenika (npr. smije koristiti udžbenik za rješavanje zadatka dok drugi ne smiju);
- Ponuditi par odgovora od kojih je jedan tačan;
- Sadržaje ograničiti na ključne pojmove;
- Prilagoditi zadatak (npr. odgovoriti jednom riječi umjesto rečenice).

ISKAZIVANJE ZNANJA

- Umjesto pisanja diktata učenik treba prepisati riječi ili rečenice;
- Učenik može koristiti grafičke prikaze pri usmenom odgovaranju;
- Učenik smije usmeno odgovarati umjesto pisanja pismene provjere;
- Učenik može koristiti svesku, slike, simbole, kartice sa riječima dok odgovara na postavljena pitanja.

STEPEN UČEŠĆA

- Učenik dijeli učenicima zadatke na karticama;
- Uključen je u slobodne aktivnosti i aktivnosti na školskom igralištu;
- Pomaže učitelju kod prezentacije (mijenja slike, stranice);
- Učestvuje u dežurstvu.

ZAMJENSKI CILJ

- Nabraja pojmove dok drugi trebaju da ih nabroje i objasne;
- Izrađuje porodično stablo, dok drugi pišu sastav o svojoj porodici;
- Crta strofu pjesme, a drugi interpretiraju.

ZAMJENSKI KURIKULUM

- Učenik radi po istim ili različitim materijalima i uputama (npr. dok ostali rade pismeni sastav učenik može rješavati druge zadatke);
- Ukoliko nema zamjenski kurikulum, učenik se može neobavezno zaposliti da pomaže drugim učenicima u obavljanju pojedinih aktivnosti.

The background features several overlapping geometric shapes in various shades of gray. A prominent element is a large, dark gray arrow pointing to the right, which is layered over other shapes. To its left, there are several parallel, slightly offset lines and shapes that create a sense of depth and movement. The overall composition is clean and modern, with a focus on geometric forms and negative space.

OBRASCI ZA UPOTREBU

(strana 1.)

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
TUZLANSKI KANTON

Naziv i sjedište škole _____

Školska _____ / _____ godina

PRILAGOĐENI PROGRAM

_____
(prezime i ime učenika)

Obrazac broj:15-A

(strana 2)

OPĆI PODACI O UČENIKU	
Ime i prezime:	
Adresa i mjesto stanovanja:	
Kontakt:	
Rješenje prema Pravilniku o procjeni sposobnosti i određivanje podrške djeci i mladima s posebnim potrebama:	
Odluka Nastavničkog vijeća o izradi prilagođenog programa:	
INICIJALNA PROCJENA	
OPSERVACIJA	POTENCIJALI I POTREBE
Iskustvo učenika	
Vremenska i prostorna orijentacija	
Opservacija emocija	
Kognitivne mogućnosti	
Opservacija pažnje i interesa	
Grafomotoričke sposobnosti	
Komunikacijske sposobnosti	
Ponašanje	

Razrednik: _____ Stručni saradnici: _____
 Predmetni nastavnik: _____
 Roditelj/staratelj: _____

(strana 3.)

INDIVIDUALNI PROGRAM IZ PREDMETA:		ZA MJESEC:	
PROGRAMSKI SADRŽAJI TEMATSKJE CJELINE KOJE SE PRILAGOĐAVAJU	NASTAVNI CILJEVI I ZADACI		
	KOGNITIVNI (OBRAZOVNI)	AFEKTIVNI (ODGOJNI)	PSIHOMOTORNI (FUNKCIONALNI)

(strana 4.)

PROCESNI SADRŽAJI – NIVO PODRŠKE (izbor nastavnih metoda, postupaka i didaktičkih sredstava i pomagala)		IZVJEŠTAJ O OSTVARENOSTI ISHODA UČENJA (formativno praćenje vrednovanja i ocjenjivanje postignuća učenika)
AKTIVNOSTI NASTAVNIKA	AKTIVNOSTI UČENIKA	

Program realizovala: _____
 Nastavnik/ ca: _____

M.P. _____
 Direktor: _____

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
TUZLANSKI KANTON

NAZIV ŠKOLE _____

Sjedište _____ Matična knjiga - sveska _____ broj _____

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O POSTIGNUTIM REZULTATIMA

_____ sin-kći _____
(prezime i ime učenika)

rođen-a _____ godine u _____ općina _____

pohađao-la je školske 20 ____ / ____ godine _____ put _____ ( ) razred

Opis poteškoća u razvoju učenika: _____

Učeniku se program prilagodava u cjelosti - djelimično iz sljedećih nastavnih predmeta: _____

Postignuća učenika po prilagođenim programima:

Ostvareni ciljevi	Opis nivoa postignuća
Obrazovni kognitivni (zna)	
Odgojni afektivni (razumije)	
Funkcionalni konativni (može)	
Završno mišljenje i preporuka	

U _____ godine

Djelovodni broj _____

Razrednik-ica

Direktor-ica

M.P.

Obrazac br. 20-A-2

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
TUZLANSKI KANTON

NAZIV ŠKOLE _____
Sjedište _____ Matična knjiga - sveska _____ broj _____
Djelovodni broj svjedodžbe o završenoj osnovnoj školi: _____

Školska ____ / ____ godina

LIST PROFESIONALNE ORIJENTACIJE

_____ sin-kći _____
(prezime i ime učenika)
rođen-a _____ godine u _____ općina _____
država _____ državljanin _____

Na osnovu sveukupnog praćenja razvoja i uspjeha učenika, uvažavajući mišljenje učenika i roditelja/staratelja, sposobnosti i interesovanja učenika usmjereni su prema sljedećim područjima:

1. _____
2. _____
3. _____

Napomena/specifičnosti: _____
_____

U _____ godine Djelovodni broj _____

Razrednik-ca _____ Pedagog-ica _____ M.P. _____ Direktor-ica _____

Obrazac br. 21-A-2

Obrasci Prilagođeni program, List profesionalne orijentacije i Godišnji izvještaj o postignutim rezultatima preuzeti iz Službenih novina Tuzlanskog kantona od 12. Jula 2012. godine, broj – 8.

LISTA PROCJENE SPOSOBNOSTI UČENIKA ²¹

Ime i prezime učenika _____

Škola _____ Razred _____

šk.god. ____ / ____

Program podrške:

1. a) individualizacija ciljeva/obrazovnih postignuća (obim i dubina sadržaja)
b) individualizacija didaktičko-metodičkih postupaka
2. Opservacija

Razvojne sposobnosti izražene na području:

- percepcije
- mišljenja
- govora
- pažnje
- koncentracije
- pamćenja
- motorike
- emocija
- ponašanja

Program podrške potreban u nastavnim predmetima:

---

²¹ Napomena: Navedena lista služi za lakšu opservaciju individualnih sposobnosti i potreba učenika, te dalje planiranje edukacijsko-rehabilitacijskog rada i izradu prilagođenog programa.

KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE

Rječnik i bogaćenje jezičnog izraza

- siromašan rječnik, oskudno usvajanje novih pojmova
- rječnik na jednostavnoj razini, otežano proširivanje novih pojmova
- rječnik svakodnevnne komunikacije, djelimično usvojeni pojmovi
- uglavnom usvojeni potrebni nazivi i njihovo razumijevanje
- bogat rječnik, usvojeni predviđeni pojmovi

Postoji potreba za:

- uvođenjem slikovnog rječnika
- reduciranjem predviđene količine novih pojmova
- slikovnom podrškom uz pojašnjavanje novog pojma (pri izlaganju ili uz tekst za čitanje, zadatak)
- vrlo postupnim proširivanjem novih pojmova
- češćim ponavljanjem ključnih pojmova

Odgovori na pitanja

- uglavnom na razini pokazivanja
- odgovara riječima
- odgovara nepotpunim rečenicama
- djelimično potpuni i smisleni odgovori
- potpuni i smisleni odgovori

Postoji potreba za:

- poticanjem slikom, zvukom, pokretom, dramatizacijom (ko, šta, kako...)
- postavljanjem usmjerenih pitanja
- započinjanjem odgovora uz učenikovo ponavljanje i nastavljanje odgovora
- dopunskim pitanjima
- jednostavnom i preciznom formulacijom pitanja

Povezano usmeno izražavanje (prepričavanje, pričanje, opisivanje, izvještavanje)

- uglavnom na razini odgovora na pitanja
- nepovezano u odnosu na tok
- siromašno
- uglavnom potpuno u odnosu na tok
- potpuno u odnosu na tok iznošenja sadržaja

Postoji potreba za:

- drukčijim medijem (npr. umjesto teksta slika, zvučni predložak i sl.)
- davanjem redosljeda u vidu slika ili rečenica, isticanjem ključnih dijelova
- uspostavljenim slijedom nedovršenih rečenica
- skraćivanjem sadržaja prepričavanja (npr. odlomak, sažetak itd.)
- češćim slušanjem jednostavnog modela, dopunskim pitanjima

Tehnika čitanja (ispravnost, brzina, izražajnost)

- a. ne poznaje slova
- b. čita velika štampana slova
- c. čita sva štampana slova
- d. čita štampana i pisana slova
- e. prisutne teškoće u čitanju i pisanju
- f. nerazvijena tehnika čitanja
- g. slabo razvijena tehnika (ščitavanje, slovkanje, sinteza 2-4 slova)
- h. djelimično razvijena tehnika čitanja (sinteza 4-6 slova)
- i. uglavnom zadovoljavajuća tehnika čitanja
- j. dobro razvijene sve kvalitete čitanja

Postoji potreba za:

- a. drugom metodom učenja čitanja, sigurnijim poznavanjem nekih slova
- b. postupnijim učenjem slova, upotrebom čula dodira, dužom vježbom
- c. čitanjem tekstova pisanih samo velikim slovima
- d. čitanjem druge osobe
- e. češćim konsultacijama s logopedom za globalnim/slikovnim „čitanjem“
- f. čitanjem slikovno uređenih rečenica
- g. čitanjem vrlo jednostavnih rečenica s kraćim, poznatim riječima do 6 slova
- h. uređenjem tiska (jači tisak, veličina slova, razmaci između riječi, odlomaka...)
- i. za upotrebom orijentira pri čitanju, češćim čitanjem kraćih, jednostavnih tekstova, odlomaka obrađenih tekstova

Razumijevanje pročitano/gledano/slušano

- a. pamćenje samo nekih elemenata
- b. nepovezano pamćenje pročitano/gledano/slušano
- c. neselektivno pamćenje pročitano/gledano/slušano
- d. pamćenje bitnih odrednica pročitano/gledano/slušano
- e. pamćenje većeg broja činjenica i toka
- f. detaljno pamćenje pročitano u odnosu na tok i sadržaj

Postoji potreba za:

- a. smanjenjem sadržaja za pamćenje
- b. uvođenjem dodatne perceptivne podrške
- c. smanjenjem broja činjenica, pojednostavljivanjem
- d. rastavljanjem sadržaja na manje cjeline
- e. češćim ponavljanjem, primjenom igre, češćim ispitivanjem
- f. interesantnijom prezentacijom sadržaja

Prepisivanje

- a. nepotpuno i netačno
- b. u manjoj mjeri potpuno i tačno
- c. djelomično potpuno i tačno
- d. uglavnom potpuno i tačno
- e. tačno, potpuno i pregledno

Postoji potreba za:

- sigurnijim poznavanjem slova, pravilnijim oblikovanjem slova
- perceptivnim prilagođavanjem (udaljenošću predloška za prepisivanje, uređenjem teksta, uređenjem površine i predloška za pisanje)
- uvođenjem pomagala za pisanje ili računara za pisanje
- smanjenjem količine teksta, kopiranjem plana ploče, teksta

Pisanje

- nepoznavanje slova
- pisanje štampanim slovima
- pisanje pisanim slovima
- na razini prepisivanja
- na razini dopunjavanja
- na razini odgovora na pitanja
- djelimično povezano pisanje kraćeg sadržaja
- uglavnom povezano pisanje sadržaja
- razvijeno samostalno pisanje

Postoji potreba za:

- učenjem nekih novih slova, pisanjem velikim štampanim ili pisanim slovima
- postupnijim učenjem štampanih ili pisanih slova
- slikovnom podrškom
- dopunjavanjem rečenica riječima na kraju
- započetim odgovorom (dio pitanja) za davanjem plana u vidu slika, rečenica, naziva odlomaka
- poticanjem i usmjeravanjem toka pisanja (pitanja, pokazivanje, model)
- prilagodбом površine za pisanje

BROJANJE, RAČUNANJE I MJERENJE (u odnosu na razred)

Poznavanje brojeva i brojanje

- ne poznaje sve obrađene brojeve
- poznaje obrađene brojeve, broji nepravilnim slijedom
- poznaje brojeve i mehanički broji
- poznaje obrađene brojeve i broji uvijek slijedom
- snalazi se u različitim odbrojavanjima

Postoji potreba za:

- postepenim učenjem brojeva
- dužim vježbanjima s poznatim brojevima
- povezivanjem brojanja s konkretnim predmetima iz okruženja, slikama, simbolima
- postupnim perceptivnim smanjivanjem (odbrojavanje, slikovno predočivanje određene količine, simboli)

Računske operacije sabiranja i oduzimanja

- a. nisu usvojene
- b. sabira i oduzima bez prelaza
- c. sabira i oduzima s prelazom
- d. pismeno sabira i oduzima
- e. potpuno usvojene

Postoji potreba za:

- a. baratanjem konkretima (predmetima iz okoline, didaktičkim materijalom)
- b. skupovnim pristupom (slikovnom prezentacijom)
- c. jednostavnijim zadacima, češćim vježbanjem
- d. raščlanjivanjem složenijih zadataka na jednostavnije
- e. upotrebom digitrona

Računske operacije množenja i dijeljenja

- a. nisu usvojene
- b. usvojena tablica množenja i dijeljenja samo s nekim brojevima
- c. usvojena tablica množenja i dijeljenja
- d. pismeno množi i dijeli
- e. potpuno usvojene

Postoji potreba za:

- a. učenje množenja i dijeljenja
- b. boljim razumijevanjem povezanosti sa sabiranjem i oduzimanjem
- c. slikovnim predočavanjem računskih operacija
- d. računanjem s manjim brojevima, jednostavnijim zadacima ili upotrebom digitrona

Poznavanje mjera i mjerenje

- a. ne poznaje obrađene mjere
- b. poznaje samo neke obrađene mjere koje nepravilno primjenjuje
- c. neke obrađene mjere pravilno primjenjuje uz usmjeravanje
- d. samostalno primjenjuje neke obrađene mjere
- e. uspješno primjenjuje naučene mjere u nastavnom radu

Postoji potreba za:

- a. poznavanjem svih mjera i svih mjernih jedinica
- b. računanjem s mjernim jedinicama
- c. postupnijim učenjem, dužim i češćim vježbanjem
- d. povezivanjem s konkretnim potrebama života (kupovina, kuhanje, uređenje prostora, izrada predmeta, planiranje aktivnosti u vremenu)

PRAKTIČAN RAD

Izvođenje praktičnog rada

- nesamostalnost u izvođenju praktičnog rada
- izvođenje jednostavnog praktičnog rada uz pomoć i usmjeravanje
- izvođenje jednostavnog praktičnog rada po rađenom modelu
- rad po etapno zadanim uputama
- samostalnost u jednostavnijim oblicima praktičnog rada
- samostalnost u praktičnom radu

Postoji potreba za:

- stalnom tuđom pomoći i usmjeravanjem (vršnjak, asistent)
- prilagodnom prostora, pomagala i sredstava
- izvođenjem rada uz promatranje modela po etapama
- slikovnim prikazom ključnih etapa rada, pisano datim etapnim uputama
- demonstracijom po koracima ili skiciranjem za češćim ponavljanjem istih radnih operacija/istog praktičnog rada

Služenje tehničkim i radioničkim priborom

- ne služi se priborom
- služi se priborom samo uz pomoć
- skicira ono što je potrebno nacrtati ili uraditi priborom
- služi se pravilno samo određenim priborom
- služi se različitim vrstama pribora precizno i tačno

Postoji potreba za:

- tuđom pomoći pri upotrebi pribora
- upotrebom specifičnog pribora
- češćom demonstracijom upotrebe određenog pribora
- demonstracijom po koracima ili skiciranjem
- više vježbanja u upotrebi pribora

Informatička pismenost

- ne koristi se računarom
- koristi se računarom samo za igre
- koristi se računarom i za pisanje
- koristi elektronsku poštu i internet uz podršku
- samostalno koristi učene računarske programe i internet

Postoji potreba za:

- upotrebom računara radi jačanja pažnje, pamćenja, koncentracije i smanjivanja hiperaktivnosti uz pomoć igrica i programa za djecu
- upotrebom računara radi učenja slova, brojeva, čitanja i pisanja za razvoj komunikacije
- demonstracijom po koracima ili skiciranjem

VJEŠTINA ORIJENTACIJE

Orijentacija u vremenu

- a. dezorijentacija u vremenu
- b. orijentacija u odnosu na dan
- c. razvijena sedmična orijentacija
- d. orijentacija u odnosu na mjesec
- e. uspješno snalaženje na kalendaru
- f. orijentacija u odnosu na duža vremenska razdoblja
- g. potpuno razvijena vremenska orijentacija

Postoji potreba za:

- a. povezivanjem aktivnosti s pojedinim dijelovima dana (sata)
- b. planiranjem aktivnosti u sedmici po danima
- c. planiranjem aktivnosti u mjesecu
- d. bilježenjem (pisanjem, crtanjem) važnih događanja
- e. dnevnim utvrđivanjem i analizom
- f. slikovnim predočavanjem toka vremena (jednostavne lente dopunjene riječima i slikama)

Orijentacija u prostoru-kretanje i sredstva predočavanja

- a. dezorijentacija u prostoru
- b. orijentiranost u neposrednoj poznatoj okolini
- c. orijentiranost u poznatoj okolini
- d. djelomično razvijena orijentacija u prostoru
- e. u većoj mjeri razvijena orijentacija u prostoru
- f. razvijena orijentacija u prostoru

Postoji potreba za:

- a. postepenim usvajanjem prostornih odnosa od jednostavnijih ka složenijima uz česta praktična ponavljanja manipuliranjem predmetima i kretanjem u poznatom užem prostoru
- b. postepenim usvajanjem prostornih odnosa na sredstvima predočavanja
- c. boljim upoznavanjem i snalaženjem u prostoru neposredne i šire okoline
- d. raščlanjavanjem, objašnjavanjem i vježbanjem

Orijentacija u prostoru-radne površine

- a. dezorijentacija na radnoj površini
- b. potreban stalni nadzor i usmjeravanje u pravilnom snalaženju
- c. povremeno potrebna kontrola i usmjeravanje
- d. potrebno davanje upute u odnosu na nove etape rada
- e. orijentiran u odnosu na radnu površinu

Postoji potreba za:

- a. stalnim usmjeravanjem na raspored i upotreba radne površine za obilježavanjem određenog rasporeda na radnoj površini
- b. povremenom kontrolom i nadzorom pri upotrebi radne površine
- c. davanjem uputa prema etapama rada
- d. jačanjem odgovornosti i samodiscipline

STRATEGIJE UČENJA

Organizacija učenja

- potpuna nesamostalnost u učenju
- potrebna stalna pomoć i usmjeravanje
- potrebna povremena pomoć i usmjeravanje
- uglavnom uspješno organizuje sadržaje i načina učenja
- uspješnost u samostalnom učenju

Postoji potreba za:

- prilagođavanjem sadržaja/zadataka za učenje (dužina teksta za učenje, broj činjenica, jezični izraz, broj, težina, složenost zadataka, jasnoća uputa)
- prilagođavanjem teksta, slika, karata, shema, tablica, pomagala jačanjem samopouzdanja i motivacije (mogućnost uspješnosti, pohvale)
- zajedničkim dogovorom s učenikom i roditeljem o planu samostalnog rada u školi i kod kuće, za određenom strukturom i pravilima pri radu

Odnos prema učenju

- nezainteresovanost za učenje
- minimalna motivacija za učenje
- interes samo za one sadržaje učenja koji se usvajaju bez teškoća
- motivacija samo za neke učeniku zanimljive sadržaje
- djelimična motiviranost za sve sadržaje
- motivacija da se nauči za što bolju ocjenu
- visoki stepen motivacije

Postoji potreba za:

- uvođenjem pomagača u rješavanju težih zadataka (vršnjak, asistent)
- vrednovanjem manjih postignuća
- češćim praćenjem i vrednovanjem upoznavanja s rasporedom (planom) rada i očekivanjima poticanjem i isticanjem aktivnosti u kojima je učenik uspješan
- smanjivanjem zahtjeva

Primjena pravila, definicija

- ne poznaje učena pravila, definicije
- uopšte ne koristi naučena pravila, definicije
- koristi samo neka (temeljna) pravila, definicije
- uglavnom primjenjuje naučena pravila, definicije
- primjenjuje sva naučena pravila, definicije

Postoji potreba za:

- nižom razinom poučavanja i učenja
- dodatnim pojašnjavanjem
- češćim ponavljanjem pravila neposredno pred rješavanjem zadataka
- pojašnjavanje primjerom prije rješavanja, uvođenjem u postupak
- isticanjem pravila prije svake primjene

USVOJENOST I POKAZIVANJE ZNANJA

Dostignuti nivo znanja (u odnosu na nastavni predmet)

- temeljna znanja nisu usvojena
- poznavanje nekih činjenica koje se ne povezuju
- reproduktivno usvajanje sadržaja i primjena prema poznatom modelu
- primjena sadržaja bliskih svakodnevnom životu
- uspješnost u usvajanju obrađenih sadržaja, uz usmjeravanje
- uglavnom uspješno usvajanje sadržaja
- produktivno ovladavanje obrađenim sadržajima

Postoji potreba za:

- nižom razinom kompetencija
- preciznijim i određenijim definiranjem dostižnih ciljeva i aktivnosti učenika
- preispitivanjem postupaka prilagodbe sadržaja
- drukčijom prilagodbom metoda, pristupa, sredstava, oblika i zahtjeva u radu
- većom količinom praktičnog rada učenika, uvažavanjem stila učenja
- razmatranjem primjerenosti načina provođenja praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja (vrste ocjenjivanja, ocjenjivačke aktivnosti)

Način iskazivanja znanja

- usmeno uz stalno usmjeravanje i podršku
- pismeno na jednostavnoj razini uz podršku
- dozirano usmeno i pismeno uz usmjeravanje
- usmeno i pismeno uz poticaj
- uspješno usmeno iskazivanje znanja
- uspješno usmeno i pismeno iskazivanje znanja

Postoji potreba za:

- većom zastupljenošću usmenog iskazivanja znanja (uz usmjeravanje, dodatna pitanja, prilagođavanje metoda i zahtjeva)
- pismenim iskazivanjem znanja (uz prilagođavanje strategija i zahtjeva u rješavanju zadataka)
- većom zastupljenošću praktičnog rada (samostalno, u grupi i uz poticaje i podršku)
- jačanjem samopouzdanja i usvajanjem tehnika iskazivanja znanja

SOCIOLOŠKI OBLICI RADA

Primjetno je da učenik:

- ne prihvaća rad u grupi
- drugi učenici ne prihvaćaju rad s njim/njom
- radi samo s kime želi
- povremeno se uključuje u zajednički rad (u paru, grupi)
- uglavnom prihvaća razne oblike zajedničkog rada
- uključuje se u sve oblike zajedničkog rada

Postoji potreba za:

- jačanjem motivacije i samopouzdanja
- postavljanjem zadataka koji dovode do uspješnosti
- većom zastupljenošću individualnog rada za radom u paru (vršnjak, asistent)
- detaljnijim upoznavanjem sa zahtjevima i očekivanjima
- uticajem na vršnjake iz razreda u pogledu prihvaćanja i podrške

UPITNIK ZA RODITELJE/STARATELJE

Ime i prezime učenika (ime roditelja/staratelja) _____

Datum popunjavanja: _____ godine

Molimo Vas da na skali od 1 do 3 (1 - Da; 2 – povremeno; 3 – Ne) za svaki dio u tabeli procijenite koliko se ona odnosi na Vaše dijete.

Vaše dijete je	1 Da	2 Povreme no	3 Ne	Komentar
Savladalo higijenske navike				
Samostalno u oblačenju				
Samostalno u hranjenju				
Čuva i ostavlja na mjesto igračke i knjige				
Prihvaćeno u odgojnoj grupi ili razredu				
Samopouzđano (stav o sebi, drugima)				
Zadirkuje drugu djecu (verbalno, fizički...)				
Stidi se (čega, koga)				
Uništava igračke				
Pokušava se nametnuti drugima				
Samostalno piše zadaću				
Samostalno u radu				
Nezainteresirano za aktivnosti u porodici				
Brzo odustaje ako naiđe na poteškoće				
Razdražljivo				
Prkosno, sebično				
Tvrđoglavo (dominantno, istrajno)				
Tuži se na umor				
Ima teškoće u savladavanju gradiva				

UPITNIK ZA NASTAVNIKE/CE

Ime i prezime učenika: _____

Ime i prezime nastavnik/ce: _____

Škola i datum popunjavanja: _____

Molimo Vas da na skali od 1 do 3 (1 - Da; 2 – Povremeno; 3 – Ne) za svaki dio u tabeli procijenite koliko se ona odnosi na određenog učenika/icu.

Molimo Vas da procijenite i označite u kojoj je mjeri učenik/ica:	1 Da	2 Povremeno	3 Ne	Komentar
Komunikativan/na				
Samopouzdan/a				
Razdražljiv/a				
Plaćljiv/a				
Pretjerano traži da bude u centru pažnje				
Ne pokazuje interes za igru sa svojim vršnjacima				
Druželjubiv/a				
Ima problema sa pažnjom i koncentracijom				
Ometa nastavu (opisati)				
Na nastavi djeluje umorno/ Spava na času				
Tužan/na				
Odbija naloge				
Plasljiv/a				
Roditelj/staratelji aktivno saraduju s nastavnicima				
Ima teškoće u govoru (opisati)				
Ima teškoće u praćenju i savladavanju nastavnog gradiva				

PROGRAM EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKIH POSTUPAKA

Učenik/ca: _____

Datum : _____

Na osnovu podataka o sposobnosti učenika dobijenih opservacijom (i na osnovu dokumentacije), potrebno je raditi na razvoju sljedećih područja:

Učeniku je potrebna podrška i pomoć u savladavanju sadržaja iz nastavnih predmeta:

Učeniku je potrebno prilagođavati nastavne sadržaje i metode redovnog NPP-a iz nastavnih predmeta:

Defektolog/edukator-rehabilitator: _____

Preporuka za dalji rad

Datum: _____

Defektolog/edukator-rehabilitator:

**EVIDENCIJA O PRISUSTVU DEFEKTOLOGA/EDUKATORA-
REHABILITATORA NA NASTAVNOM ČASU**

Ime i prezime učenika	Nastavni predmet	Datum	Zapažanja

Defektolog/edukator-rehabilitator:

_____

**EVIDENCIJSKA LISTA SAVJETODAVNOG RADA SA
RODITELJIMA /STARATELJIMA**

Ime i prezime roditelja/staratelja:
Datum, mjesto održavanja i trajanje susreta:
Razlog razgovora i tema:
Preporuke:
Zaključci:

Roditelj/staratelj:

Defektolog/edukator/rehabilitator:

SAGLASNOST RODITELJA/STARATELJA ZA RAD SA UČENIKOM

Poštovani roditelji/staratelji,

kako je svako dijete posebno i postiže rezultate u skladu sa svojim sposobnostima, tako neki učenici imaju više, neki manje uspjeha u savladavanju školskog gradiva. Tokom individualnog rada koriste se metode i didaktička sredstva koja odgovaraju sposobnostima i interesima učenika i olakšavaju mu dalji rad i učenje.

S ciljem praćenja napretka učenika moguće je da ćemo fotografisati rad sa Vašim djetetom ili napraviti kratak videozapis.

Vašem djetetu želimo pružiti adekvatnu podršku tokom pohađanja nastave, kako bi ostvarilo što bolje rezultate u radu.

Zbog svega navedenog _____, saglasan/na
(Ime i prezime roditelja/staratelja)

sam da moje dijete _____
(Ime i prezime djeteta)

- po potrebi radi individualno sa defektologom/edukatorom-rehabilitatorom i
- da se sačini prilagođavanje nastavnog sadržaja iz predmeta za koje je utvrđena potreba.

Datum: _____

Potpis roditelja/staratelja:

_____

RADIONICA SA CIJELIM ODJELJENJEM

Naziv radionice i datum održavanja: _____

Voditelj/i radionice: _____

Ciljevi radionice:	
Potreban materijal:	
Trajanje:	
Uvodna aktivnost: (razgovor, igra...)	
Glavna aktivnost: (akcija)	
Završna aktivnost: (evaluacija)	

Recenzija 1

Rukopis „Smjernice za rad defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi“ je rukopis namijenjen defektolozima/edukatorima-rehabilitatorima koji rade u redovnim osnovnim školama, kao i drugim sudionicima inkluzivnog odgoja i obrazovanja. Na osnovu konceptualnog okvira i sadržaja rukopisa, organizacije i logičke povezanosti poglavlja, izbora tema u okviru svakog od osam poglavlja, korištenog jezičkog stila i metodskog pristupa u objašnjenju odabrane tematike, kao i studiozne analize referentne literature, može se zaključiti da je riječ o autentičnom djelu, koje je primjereno potrebama defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnim osnovnim školama. Rukopis sadrži popis literature koja je dostatna i odgovarajuća za ovu vrstu djela. Sam sadržaj rukopisa iznesen je pregledno i jasno, u jezičkom i konceptualnom smislu. Korištena terminologija usklađena je s postojećim propisima koji tretiraju problematiku koja je predmet ovog rukopisa. Na području Tuzlanskog kantona, kao i Bosne i Hercegovine, ne postoje konceptualno slični priručnici koji daju smjernice za rad defektolozima/edukatorima-rehabilitatorima u redovnim osnovnim školama. Rukopis “Smjernice za rad defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi“ pisan je jasno i razumljivo, te na istom nisu potrebne nikakve izmjene. Rukopis ispunjava u potpunosti zahtjeve koje ova vrsta djela treba sadržavati. Rukopis će u mnogome olakšati rad defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnim školama, jer je na jednom mjestu dat vodič za rad i jasno definirana uloga i zadaci koji se pred ove stručnjake postavljaju u redovnom školskom okruženju. Također, priručnik će biti od velike koristi i drugim sudionicima u inkluzivnoj školi, jer će im pomoći da sagledaju ulogu defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj školi, te da se upoznaju sa svim aspektima rada i mogućnošću suradnje s ovim profilom stručnjaka.

Na temelju svega navedenog zadovoljstvo mi je da predložim da se rukopis “Smjernice za rad defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi“ objavi u formi priručnika.

dr.sc. Milena Nikolić, vanredni profesor

Recenzija 2

Recenzija za „Smjernice za rad defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj osnovnoj školi“

Smjernice obuhvataju 84 stranice sadržaja usmjerenog na rad defektologa/edukatora rehabilitatora u Tuzlanskom kantonu. Sadržaj Smjernica vrlo konkretno nudi odgovore na pitanja o značaju/ulozi defektologa u radu s djecom, o ustanovama u kojima se obrazuju defektolozi i s kojim stručnjacima sarađuju. U Smjernicama ćemo pronaći i odgovore na pitanja o aktivnostima koje provode defektolozi balansirajući između metodologije, zahtjeva struke i zakonske regulative u Tuzlanskom kantonu.

Sadržaj Smjernica podijeljen je u osam poglavlja pod slijedećim naslovima:

1. Zakonska regulativa u Tuzlanskom kantonu
2. Gdje se obrazuju stručnjaci za rad sa djecom s teškoćama u razvoju
3. Uloga i značaj defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj školi
4. Aktivnosti defektologa/edukatora – rehabilitatora u redovnim školama
5. Godišnji program rada defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj školi
6. Didaktičko-metodički postupci u radu sa učenicima s posebnim obrazovnim potrebama
7. Devet načina prilagođavanja i
8. Obrasci za upotrebu.

U prvom poglavlju na 11. i 12. stranici predstavljen je zakonski okvir (važeći Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona) kojim se propisuju prava na odgoj i obrazovanje djece s teškoćama, ali i način rada sa djecom od strane stručnjaka odgovarajućeg usmjerenja. Navedeni su termini koji se koriste u Zakonu, a tiču se djece sa teškoćama, poput „posebne obrazovne potrebe, posebne potrebe i djeca sa smetnjama i poteškoćama.“ Analizirajući sadržaj Smjernica vidimo namjeru autorice da traga za pedagoški prihvatljivim načinom definisanja pojma „posebne potrebe“, kojim će udovoljiti trenutno definisanom teorijskom okviru i potrebama djece i stručnjaka koji rade sa djecom. Uvažavajući sugestije da terminologiju prilagodi pedagoški prihvatljivoj koja ne stigmatizira osobe s teškoćama u razvoju, a implicitno kroz cijeli rad ukazuje na jezičku diskriminaciju prisutnu

u institucionalnom odgoju i obrazovanju, ispoljila je ličnu kulturu prosvjetnog radnika i profesionalizam potreban razvoju inkluzivne pedagoške prakse.

Godišnji program rada defektologa/edukatora-rehabilitatora u redovnoj školi koji je dat od 31. stranice Smjernica predstavlja posebno mjesto koje će ovom priručniku vraćati mnoge defektologe početnike, ali i sve one koji žele sebi i svome aktivu doprinijeti prilično homogenim radom - čime će se svako dijete neovisno u kojoj se školi nalazi naći pred sličnim očekivanjima. Autorica kroz citiranje 9 načina prilagođavanja djeluje i savjetodavno da se stručnjaci služe aktuelnom Strategijom u Tuzlanskom kantonu, ali i da se stručnim usavršavanjima na poseban način približe upoznavanju dječijih karakteristika, procjeni i prilagodbi stepena napredovanja u procesu učenja. Strukturalno gledano rad je učinjen homogenim kroz primjetnu želju autorice da doprinese odgoju i obrazovanju koji svoj razvoj gradi na inkluzivnim načelima i da se stvori atmosfera za prevazilaženje tradicionalne uloge defektologa. Jezikom struke, jasno i argumentovano kroz tehnički korektne navode različitih izvora zasigurno doprinosi izgradnji bolje prakse kroz vlastito i iskustvo aktiva (saradnika), te daje podršku stručnjacima, roditeljima i djeci u snalaženju u procesu inkluzije.

Publikacija će ispuniti svoju namjenu, tj. usmjeriti defektologe za rad u redovnoj osnovnoj školi i zbog svega navedenog smatram publikaciju spremnom za objavljivanje. Autorici i saradnicima, srdačno,

doc.dr. Šejla Bjelopoljač

Spisak defektologa/edukatora-rehabilitatora zaposlenih u redovnim osnovnim školama školske 2016/2017. godine koji čine Aktiv defektologa/edukatora rehabilitatora i koji su dali doprinos u izradi ovog priručnika:

1. Nedžmija Šakić
2. Mensur Huseinbašić
3. Edhem Jusufović
4. Selma Bakić
5. Fahrudin Alić
6. Sanela Krdžić
7. Edisa Muminović
8. Majda Bandović
9. Dijana Musić
10. Zana Delić
11. Anita Feukić
12. Mersiha Tupajić
13. Suzana Jokič
14. Azra Dautović
15. Alma Bečić
16. Sanela Ograšević
17. Mersiha Karić
18. Amela Čamdžić
19. Amra Helić
20. Mirela Burgić
21. Indira Mešić
22. Adela Smajić
23. Vedrana Bećarević
24. Mersudin Šehić
25. Alisa Omerčević
26. Amira Begić
27. Edina Bajramović
28. Lejla Arnautović
29. Jasmin Salkić
30. Sabira Zulić
31. Azra Mujić
32. Merima Begić
33. Enita Bašić
34. Amar Omerović
35. Mirna Torbarac
36. Amer Suljić
37. Šejla Alić
38. Emina Djedović
39. Azra Ahmetašević

LITERATURA:

1. Canevaro, A. Luisa Zaghi, M. (2008). Značaj integracije i škola u savladavanju obaveznih školskih predmeta i deficit. Bologna:Universita' Degli Studi Di Bologna Dipartimento Di Scienze Dell'Educazione
2. Brojčin, B. (2015). Aktuelna defektološka praksa - tematski zbornik radova međunarodnog značaja, Novi Sad, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija
3. G. Di Pasquale, M. Maselli (1993). Sredstva i instrumenti za organiziranje usvajanja znanja, Universita' degli studi di Bologna
4. Napravi promjenu u svojoj školi (2013). Udruženje „Društvo ujedinjenih građanskih akcija“, Sarajevo
5. Sva su djeca posebna, Razvoj inkluzivnih škola kroz izgradnju lokalnih kapaciteta, Tuzla (2007) str.30
6. Inkluzivna škola, (2005). Udruga „Inkluzija“ Brčko Distrikt BiH
7. Deschenes, Ebeling i Sprague, (1994). Adapting curriculum & instruction in inclusive classrooms

Dokumenti:

1. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona, (“Službene novine Tuzlansko-podrinjskog kantona”, br. 7/97, 3/99 i “Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 09/15)
2. Službene novine Tuzlanskog kantona, 12. Juli 2012.godine, broj - 8

Web stranice:

1. <https://es.scribd.com/document/329605122/Inkluzivna-kultura-i-praksa-pdf>
2. <http://www.untz.ba/uploads/file/publikacije/2011-12/Monografija.pdf>

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke

**Federalno ministarstvo
obrazovanja i nauke**

ISBN 992682220-7

9 789926 822200